ΕΤΟΣ Α'—1898 + ΑΡ. 6 + 1 ΜΑΪΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Ἂν ἀληθῶς τὸ λαϊκὸν σχολεῖον προορισμὸν ἔχει τὴν πρὸς πάντας τοὺς πολίτας παροχὴν τῶν στοιχειωδῶν ἐκείνων γνώσεων, αἵτινες θεωροῦνται ὡς ἀπαραίτητα ἐφόδια τοῦ βίου ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐλευθέρας καὶ πολιτισμένης χώρας, εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι μεταξὺ τῶν γνώσεων τούτων ἀπαραίτητος εἶνε καὶ ἡ διδασκαλία τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τοῦ ἐλευθέρου πολίτου πρὸς τὴν πατρίδα του, πρὸς τοὺς συμπολίτας του καὶ πρὸς ἑαυτόν. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ συνταγματικοῦ καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, τῶν δύο τούτων συγγενῶν μορφῶν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, πᾶς πολίτης μετέχει τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους διὰ τῆς ψήφου ἣν διαχειρίζεται καὶ διὰ τῶν ποικίλων ὑπουργημάτων ἅτινα δικαιοῦται ἢ καὶ ὑποχρεοῦται ν' ἀναλάβῃ.

Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ μέχρι τίνος ἐκτείνονται τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ὡς ἐλευθέρου πολίτου καὶ πόσον βαρύνουσι τὰ καθήκοντα ἅτινα ὑπέχει ὡς μέλος τῆς πολιτείας ἄνευ προπαιδεύσεώς τινος, ἄνευ τῆς Ἐθνικῆς Κατηχήσεως;

Ἀγνοῶ τίς πρῶτος ὠνόμασεν Ἐθνικὴν Κατήχησιν τὴν πρὸς τοὺς πολίτας στοιχειώδη ταύτην διδασκαλίαν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Ἂν κυριολεκτικῶς δὲν ἀποδίδεται τὸ νόημα, ἀλλ' εἶνε τόσον ἐκφραστικὴ ἡ ὀνομασία, ὥστε δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν ἄλλην, ἀφοῦ ἅπαξ καθιερώθη.

Ἄλλως δὲν εἶνε καὶ εὔκολος ἡ ἀντικατάστασις. Ἀλλαχοῦ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὀνομάζουσιν *Ἀστικὴν Παίδευσιν* ἢ *Πολιτικὴν Διδασκαλίαν*. Καὶ αἱ δύο αὗται ὀνομασίαι εἶνε ἀκατάλληλοι παρ' ἡμῖν, διότι καὶ πολὺ βαρεῖαι φαίνονται ἐγείρουσαι ἀξιώσεις μεγάλας καὶ νὰ παρεξηγηθῇ δύναται ἡ δευτέρα τούτων καὶ νὰ ἐκληφθῇ ὑπό τινων ὅτι περὶ πολιτικῆς πρόκειται ὡς ἀντιλαμβανόμεθα τῆς λέξεως τὸ νόημα ἐν Ἑλλάδι.

«Ἐθνικὴ κατήχησις» εἶνε λέξεις αἵτινες δύνανται νὰ γραφῶσιν εἰς οἱονδήποτε πρόγραμμα σχολείου χωρὶς νὰ σκανδαλίσωσί τινα. Ἐκεῖ ὅπου εἶνε ἀναγεγραμμένον τὸ μάθημα τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως διδασκούσης τὰ καθήκοντα τοῦ καλοῦ χριστιανοῦ καὶ μορφούσης ἀληθὲς χριστιανικὸν αἴσθημα, τί φυσικώτερον τῆς ἀναγραφῆς μαθήματος Ἐθνικῆς Κατηχήσεως διδασκούσης τὰ καθήκοντα τοῦ χρηστοῦ πολίτου καὶ μορφούσης γνήσιον ἐθνικὸν φρόνημα;

Ὅταν σκεφθῇ τις μάλιστα βαθύτερον εὑρίσκει ἐκπληκτικὴν ὄχι τὴν προσθήκην τοῦ μαθήματος τοῦτο εἰς τὰ προγράμματα τῶν σχολείων, ἀλλὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἔλλειψιν. Καὶ ἀπορεῖ πῶς οὐδεὶς τῶν κατὰ καιροὺς νομοθετῶν καὶ μεταρρυθμιστῶν τῆς παρ' ἡμῖν παιδεύσεως ἐπρονόησεν ὅπως εἰς τοὺς μέλλοντας Ἕλληνας πολίτας, τοὺς ἔχοντας ἴσα δικαιώματα ἐνώπιον τοῦ νόμου, τοὺς ἀποκτῶντας μετὰ τῆς ἐνηλικιότητος καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἐκλογέως, τοὺς ὑπέχοντας ὅμως συγχρόνως καὶ τὰς ὑποχρεώσεις παντοίων φόρων αἵματος καὶ χρήματος, παράσχῃ σχετικήν τινα προπαίδευσιν ὅπως μὴ διατελῶσιν ἐν πλήρει τυφλότητι ἢ καὶ ἐν ἀσαφεῖ καὶ ἀτελεῖ γνώσει πάντων τούτων.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη προπαίδευσις τῶν πολιτῶν ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐκρίθη ἀπαραίτητος πανταχοῦ ὅπου τὸ σύνταγμα καθιέρωσε τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν, ἐθεωρήθη μάλιστα ἀνεπαρκής, καθόσον ὑπάρχουσι πολλὰ ἐν τῇ τοιαύτῃ παιδεύσει μὴ καταληπτὰ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Διὰ τοῦτο ἐλήφθη ἡ μέριμνα ὅπως συνοπτικώτερον μὲν διδάσκεται τὸ μάθημα τῆς Ἐθνικῆς Κατηχήσεως εἰς τὰ κατώτερα δημοτικὰ σχολεῖα, μᾶλλον δ' ἀνεπτυγμένως εἰς τὰ ἀνώτερα καὶ ἔτι εὐρύτερον καὶ λεπτομερέστερον εἰς τὰς λαϊκὰς σχολὰς τῶν ἐφήβων καὶ ἐνηλίκων, αἵτινες ὡς γνωστὸν ἀλλαχοῦ λειτουργοῦσι συστηματικῶς.

Ἡμᾶς πρὸ πάντων ἐνδιαφέρει ἡ ἐν τῷ κατωτέρῳ δημοτικῷ σχολείῳ παρεχομένη διδασκαλία τοῦ μαθήματος, ὡς πρότυπον δὲ ταύτης δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν τῶν Ἑλβετικῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους παιδεύσεως.

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἐθνικῆς Κατηχήσεως ὑποθέτει ἀνάπτυξίν τινα πνεύματος καὶ ἡλικίας, ἑπομένως δὲν δύναται νὰ διδαχθῇ αὕτη πρὸ τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως, ἐξακολουθοῦσα καὶ κατὰ τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη.

Εἰς τοὺς νεαροὺς μαθητὰς δὲν θὰ διδάσκωνται βεβαίως τὰ μέλλοντα πολιτικὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα αὐτῶν ὑπὸ τύπον συνταγματικοῦ δικαίου, ἀλλὰ μόνον ὡς γενικαὶ ἀρχαὶ δημοσίου ἠθικῆς, ὡς στοιχεῖα φιλοπατρίας, ὡς ἀπόρροιαι τῆς Ἱστορίας, μᾶλλον δὲ διὰ παραδειγμάτων ἢ κανόνων.

Ὁ Ἑλληνόπαις θὰ διδαχθῇ οὕτως ἐν ἀρχῇ γενικῶς τί ἐστι πατρίς, τί σημαίνουν αἱ λέξεις ἐλευθερία, ἰσότης, σύνταγμα, βασιλεία, μοναρχία, δημοκρατία. Θὰ μάθῃ κατόπιν πῶς λειτουργεῖ τὸ κράτος, πῶς ἀπονέμεται ἡ δικαιο-

σύνη, ποῖος ὁ σκοπὸς τῶν φόρων καὶ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων. Ἔπειτα θὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν σχέσεων τῶν διαφόρων κρατῶν μεταξύ των, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Τελευταῖον θὰ κατασταθῶσι γνωστὰ εἰς τὸν μαθητὴν τὰ κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτῆς εἰς συνταγματικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου μέρος θ' ἀποτελέσῃ καὶ αὐτὸς ὡς πολίτης ἅμα ἐνηλικιούμενος. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς τοῦ ὅλου μαθήματος σκοπὸς εἶνε αὐτός, ἡ μόρφωσις τοῦ πολίτου, εὐνόητον καθίσταται ὅτι μᾶλλον ἐκτενὲς θὰ εἶνε τὸ τελευταῖον τῆς διδασκαλίας τμῆμα.

Τοιαύτη περίπου εἰς γενικὰς γραμμὰς θὰ εἶνε ἡ Ἐθνικὴ Κατήχησις, ἥτις ἀργὰ ἢ γρήγορα θ' ἀποτελέσῃ βεβαίως μέρος τοῦ προγράμματος τῶν δημοτικῶν ἡμῶν σχολείων. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἴσως θὰ ξενίσῃ τινὰς καὶ ἀντίδρασιν θὰ ἐγείρῃ ἐκ μέρους τῶν σχολαστικωτέρων ὁπαδῶν τοῦ εὐρωτιῶντος καθεστῶτος, θὰ ταχθῇ δ' ἐν τῇ μοίρᾳ τῶν ἐλαχίστης σημασίας μαθημάτων. Ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου, θ' ἀνέλθῃ εἰς τὴν περιωπὴν πρωτεύοντος μαθήματος, ὅταν ἀποδειχθῶσι τὰ σωτήρια ἀποτελέσματα, ἅτινα θὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς νῦν πολιτικῆς κακοδαιμονίας τῆς Ἑλλάδος.

Τοῦτο δὲ βεβαίως θὰ ἐπιτευχθῇ ἂν μὴ περιορισθῇ μόνον εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἡ Ἐθνικὴ Κατήχησις ἀλλ' ἐκταθῇ καὶ μέχρι τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, καταστῇ δὲ καὶ ἀπαραίτητον μάθημα τῶν λαϊκῶν σχολῶν ἐφήβων καὶ ἐνηλίκων, πρὸς ἐνέργειαν τῶν ὁποίων εὐρὺ ὑπάρχει στάδιον ἐν Ἑλλάδι.

Εἶνε ἀληθῶς ὅσον μωρὰ τόσον καὶ ὑπερβάλλουσα ἡ ἀξίωσις ὅπως οἱ Ἕλληνες, ἐστερημένοι παντελῶς πολιτικῆς παιδεύσεως, ἀγνοοῦντες τὰ καθήκοντα αὐτῶν καὶ παραγνωρίζοντες τὰ δικαιώματά των ὡς συνταγματικῶν πολιτῶν, ἀναδειχθῶσι τέλειοι καὶ ἀποτελέσωσιν οἱονεὶ ἐξ ὁρμεμφύτου, ὡς αἱ μέλισσαι καὶ οἱ μύρμηκες, πρότυπον εὐνομουμένης πολιτείας ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Τίς ἐδίδαξέ ποτε εἰς αὐτοὺς τὸν σκοπὸν τῶν φόρων, ὅπως μὴ θεωρῶσι τούτους ὡς κλοπὴν τῆς περιουσίας των ἐκ μέρους τοῦ κράτους καὶ ἐπιτηδεύωνται πάντα τρόπον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πληρωμῆς;

Τίς ἐδίδαξέ ποτε εἰς αὐτοὺς τὴν ἀξίαν τῆς ψήφου ὅπως μὴ πωλῶσι ταύτην ἢ μὴ ῥίπτωσιν ἀβούλως ὑπὲρ τοῦ τυχόντος;

Τίς ἐδίδαξέ ποτε εἰς αὐτοὺς τὴν ἱερότητα τῆς στρατεύσεως ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὅπως μὴ φυγοστρατῶσι καὶ ἀποφεύγωσιν ὡς δουλείαν ταύτην, ἀλλ' ὑπερηφανεύωνται στρατευόμενοι;

Τίς ἐδίδαξέ ποτε εἰς αὐτοὺς τὸ ἀδύνατον τῆς ὑπάρξεως κράτους ἄνευ δικαιοσύνης, ὅπως καταστῶσιν οἱ συμπράκτορες ταύτης καὶ ὄχι οἱ ἀρωγοὶ τῶν ἀδικούντων καὶ οἱ προστάται τῶν ἐγκληματούντων;

Ἂν ἡ ἀμάθεια τῶν πολιτῶν, ὡς ἔλεγεν ὁ Γαμβέττας, εἶνε τὸ χείριστον τῶν κακῶν, διότι φέρει τὰ ἔθνη ἐναλλὰξ ἀπὸ τῆς τυραννίας εἰς τὴν δημαγωγίαν, ἃς σπεύσωμεν πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου, ὄχι μόνον γενικεύοντες τὴν λαϊκὴν παίδευσιν καὶ καθιστῶντες αὐτὴν ὑποχρεωτικὴν ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατόν, ἀλλὰ καὶ παρέχοντες ταύτην στοιχειώδη μὲν πάντοτε, ἀλλ' ἀρτίαν· ἀρτία δὲ ἡ λαϊκὴ παίδευσις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πλέον εἰς κράτος συνταγματικῶς φιλελεύθερον ὡς ἡ Ἑλλάς, ἄνευ τῆς Ἐθνικῆς Κατηχήσεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑ

ΑΛΛΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ[1]

Β'

Οἱ πρῶτοι δημοδιδάσκαλοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ ἐμορφώθησαν ἐν τῷ ἐν Αἰγίνῃ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου τῷ 1829 ἱδρυθέντι προτύπῳ ἀλληλοδακτικῷ σχολείῳ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν οἱονεὶ ὡς Διδασκαλεῖον πρὸς μόρφωσιν τῶν τε ὑπαρχόντων δημοδιδασκάλων καὶ τῶν ἐφιεμένων νὰ γείνωσι τοιοῦτοι. Ὁ τοιοῦτος ἐν Αἰγίνῃ καταρτισμὸς τῶν δημοδιδασκάλων, οὐχὶ κατὰ τὰ κελεύσματα τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς διδακτικῆς γινόμενος, ἦτο λίαν ἐλλιπὴς ὡς ἀνεπαρκέστατος ἦτο καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν συγκεντρουμένων ἐν Αἰγίνῃ ὑποψηφίων διδασκάλων ἀπέναντι τῶν μεγίστων ἀναγκῶν τῶν τότε δημοτικῶν σχολείων τοῦ ἔθνους.

Διδασκαλεῖον τὸ πρῶτον κανονικῶς ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος διὰ τοῦ νόμου ἐπέχοντος Β. Διατάγματος τῇ 6/18 Φεβρουαρίου 1834 ἐκδοθέντος ἐν τῇ τότε πρωτευούσῃ τοῦ κράτους, τῷ Ναυπλίῳ, οὗτινος ἡ λειτουργία ἤρξατο τῇ 2/14 Ἀπριλίου 1834. Ὅτε δ' ἡ πρωτεύουσα ἐκ Ναυπλίου μετετέθη εἰς Ἀθήνας, συμμετετέθη καὶ τὸ Διδασκαλεῖον εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1862. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεώς του ἀνταπεκρίθη ὄντως εἰς τὸν προορισμόν του καὶ πολλὰς εἰς τὸ ἔθνος παρέσχεν ὑπηρεσίας, καίτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπολουμένων δημοδιδασκάλων ἦτο πολὺ κατώτερος τῶν ἀναγκῶν τῶν σχολείων τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος ἐπηρεαζόμενον ἀπεμακρύνετο τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ του καὶ διὰ τῆς ἀφειδοῦς παροχῆς διπλωμάτων εἰς ἀνικάνους καὶ ἀναξίους διδασκάλους καθίστατο πρόξενον ἀνυπολογίστου ἐθνικῆς ζημίας, ὅπερ ἠνάγκασε τὴν ἐθνοσυνέλευσιν νὰ προβῇ εἰς τὴν κατάργησιν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1864. Πόσον δ' ἄστοχον ὑπῆρξε τὸ μέτρον τῆς τελείας καταργήσεως ἀντὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ μόνου Διδασκαλείου ἐν Ἑλλάδι, κατέδειξεν ἀριδήλως ὁ ἔπειτα χρόνος. Ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ 1864–1878 πρὸς πλήρωσιν τῶν χηρευουσῶν θέσεων, αἵτινες πάμπολλαι ἦσαν, συνιστῶντο ἐπιτροπεῖαι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν γενικῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων, αἱ ὁποῖαι ἐξήταζον ἐν Ἀθήναις ἢ κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ ἀλλαχοῦ μεταβαίνουσαι κατὰ τύπους τοὺς βουλομένους νὰ γείνωσι διδάσκαλοι καὶ παρεῖχον διδασκαλικὰ πτυχία ἀφειδῶς εἰς ἀνθρώπους τέλεον ἀπαιδαγωγήτους καὶ ἀγραμμάτους πολλάκις καὶ ἀναξίους τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματος τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεότητος.

Τἀποτελέσματα τῆς χρίσεως διδασκάλων δι' ἐπιτροπῶν, πολλάκις μὴ ἐχουσῶν κἂν συνείδησιν τοῦ μεγάλου κακοῦ, ὅπερ εἰς τὸ ἔθνος προὐξένουν, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς μορφώσεως, ἐν ᾗ ἐποχῇ πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου πυρετωδῶς εἰργάζοντο πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῶν Διδασκαλείων, πρὸς ἵδρυσιν νέων τοιούτων, καὶ ἐλάμβανον πᾶν μέτρον συντεῖνον εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἰς τὴν πρέπουσαν περιωπήν, ἐπελθόντα ἤρχισαν νὰ κατανοῶνται παρ' ἡμῖν. Φιλολογικοὶ σύλλογοι, λόγιοι, τύποι, ἔρρηξαν κραυγὴν ἄλγους καὶ ἀγανακτήσεως ἐπὶ τῇ ἀνοσιουργουμένῃ δι' ἀμαθῶν καὶ ἀνικάνων διδασκάλων ἀποτυφλώσει τοῦ λαοῦ. Αἱ διαμαρτυρίαι αὗται συνετέλεσαν μέν πως εἰς ἐπίσχεσιν τοῦ ὀλεθρίου τούτου συστήματος δι' ἱδρύσεως μονίμου ἐν Ἀθήναις ἐξεταστικῆς ἐπιτροπείας κατὰ τὸ Β. Διάταγμα τῆς 12 Σεπτεμβρίου 1872, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν τελείαν ἄρσιν αὐτοῦ, ἣν ἐπεδίωξαν τέλος διὰ τῆς ἱδρύσεως Διδασκαλείων.

Τῷ 1878 διὰ τοῦ ΧΘ' νόμου τῆς 11 Ἰανουαρίου συνέστη τὸ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλεῖον. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἦτο ἀνεπαρκὲς εἰς τὴν παροχὴν τοῦ ἀπαιτουμένου εἰς τὸ κράτος ἀριθμοῦ διδασκάλων, ἱδρύθησαν τρία ἕτερα ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων, τὸ ἐν Πελοποννήσῳ μὲ ἕδραν τὴν Τρίπολιν, τὸ ἐν Ἑπτανήσῳ μὲ ἕδραν τὴν Κέρκυραν διὰ τοῦ ΩΝΘ' τῆς 6 Μαΐου 1880 νόμου καὶ τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ μὲ ἕδραν τὴν Λάρισαν διὰ τοῦ νόμου ΑΙΒ' τῆς 12 Ἰουνίου 1882. Τὸ τελευταῖον ἕνεκα ἐσωτερικῶν τινων λόγων διελύθη μετὰ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεώς του καὶ ἀνασυνέστη τῷ 1891.

Τὰ Διδασκαλεῖα ταῦτα εἶνε μὲν τριτάξια, ἀλλὰ τριετοῦς διά τινας καὶ διετοῦς δι' ἄλλους φοιτήσεως, παρέχοντα μόνον τὴν διδασκαλίαν εἰς τοὺς μαθητάς. Μεθ' ἑκάστου Διδασκαλείου συνάπτεται ἀνὰ ἓν πρότυπον δημοτικὸν σχολεῖον πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν ὑποψηφίων διδασκάλων. Εἰς μὲν τὴν πρώτην (κατωτάτην) τάξιν αὐτῶν δικαιοῦνται μετ' ἐξετάσεις νὰ καταταχθῶσιν οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἀπὸ τῆς πρώτης (κατωτάτης) εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τοῦ Γυμνασίου καὶ συμπεπληρωμένον τὸ 16 ἔτος τῆς ἡλικίας των, εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἱ προαχθέντες ἀπὸ τῆς δευτέρας τάξεως τοῦ Γυμνασίου εἰς τὴν τρίτην καὶ ἔχοντες συμπεπληρωμένον τὸ 17 ἔτος τῆς ἡλικίας των. Πάντες οἱ κατατασσόμενοι εἰς τὸ Διδασκαλεῖον δέον νὰ εἶνε ἀρτιμελεῖς. Οὕτω δὲ διά τινας μαθητὰς τὰ Διδασκαλεῖα καθίστανται διτάξια· ἐκτὸς τούτου μικρὰν ἢ μᾶλλον οὐδεμίαν συνάφειαν ἔχουσι τὰ ἐκπαιδευτήρια, ἐξ ὧν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον οἱ μαθηταὶ μεταπηδῶσι. Τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ἡλικίας διὰ τὴν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον κατάταξιν κατὰ νόμον εἶνε τὸ 25 ἔτος. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατατασσομένων εἰς τὰ Διδασκαλεῖα καταλείπουσι τὰ Γυμνάσια καὶ προσέρχονται ὥριμοι τὴν ἡλικίαν εἰς τὰ Διδασκαλεῖα ἢ ἐξ ἐλλείψεως μέσων, ἵνα διαπεράνωσι τὰς γυμνασιακάς των σπουδάς, ἢ πολλάκις καὶ ἐξ ἀνικανότητος. Τούτου ἕνεκα οὐ μόνον ἡ διάπλασις τοῦ προσήκοντος διδασκαλικοῦ χαρακτῆρος δυσχερὴς ἢ μᾶλλον ἀδύνατος ἀποβαίνει, ἀλλὰ καὶ ἀναξία λόγου διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, ὅπερ ἀρτιότητα νοῦ καὶ φύσιν ἀπαιτεῖ, μόρφωσις κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτυγχάνεται. Ἰδίᾳ διὰ τὸ λίαν ὥριμον τῆς ἡλικίας τῶν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον προσερχομένων καὶ μὴ ἐν τοῖς σχολείοις, ἐξ ὧν προέρχονται, τὰ τεχνικὰ μαθήματα διδασκομένων ἀποβαίνει λίαν ἀνεπαρκὴς ὁ περὶ ταῦτα ἐν τῷ Διδασκαλείῳ καταρτισμὸς μάλιστα ἐντὸς διετίας καὶ ἐν ὀλίγοις κατ' ἔτος μαθήμασιν, ἅπερ τὸ πρόγραμμα προβλέπει.

Παρὰ ταῦτα τὸ πρόγραμμα τοῦ Διδασκαλείου οὔτε πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ δημοτικοῦ σχολείου οὔτε πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ σκοπὸν τέλεον προσαρμόζεται εἴτε παραλειπομένων ἀναγκαιοτάτων τινῶν μαθημάτων εἴτε ἄλλων εὐρύτερον διδασκομένων ἐπὶ ζημίᾳ τῶν κυρίων μαθημάτων εἴτε ἀναγκαίων τινῶν μαθημάτων διὰ τὴν καθ' ἡμᾶς κοινωνίαν ἀναγραφομένων μὲν ἐν τῷ προγράμματι μὴ διδασκομένων δέ. Τὰ τεχνικὰ μάλιστα μαθήματα ἐν τοῖς πλείστοις Διδασκαλείοις καὶ ἀτελέστατα καὶ λίαν διαστρόφως διδάσκονται ἔστιν ὅτε καὶ δὲν διδάσκονται παντάπασιν. Ὁ μέγας δ' ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ τάξει ὁριζομένων 40 μαθητῶν, ὅστις συχνάκις καὶ ὑπερβάλλεται, συντελεῖ εἰς τὴν ἐλλιπεστέραν ἰδίᾳ τὴν πρακτικὴν μόρφωσιν τῶν μελλόντων διδασκάλων. Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν Διδασκαλείων κατὰ τὸ πλεῖστον στερεῖται παιδαγωγικῆς μορφώσεως μὴ συντελοῦν οὕτω καὶ εἰς λυσιτελεστέραν διδασκαλίαν καὶ εἰς τελεσφορωτέραν πρακτικὴν παρασκευὴν τῶν ὑποψηφίων διδασκάλων διὰ τοῦ

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 65.

παραδείγματος τῆς ἰδίας αὐτοῦ διδασκαλίας. Τὰ δὲ κτίρια, ἔνθα λειτουργοῦσι τὰ Διδασκαλεῖα, οὐχὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρυμένα, ἀνεπαρκῆ καὶ ἀκατάλληλα ἐπαυξάνουσι τὰς δυσμενεῖς συνθήκας τῆς προσηκούσης παρασκευῆς τῶν μελλόντων δημοδιδασκάλων. Μόλον τοῦτο τὸ ποιὸν τῶν ἐξ οὕτως ἀτελῶν Διδασκαλείων ἀπολυομένων θὰ ἦτό πως καλήτερον, ἂν κατεβάλλετο πάντοτε προσοχὴ καὶ μέριμνα περὶ τὴν ἐκλογὴν τοὐλάχιστον τῶν κατατασσομένων καὶ τὴν παροχὴν τῶν πτυχίων, ἅτινα ἀφειδῶς πολλάκις εἰς ἀνικάνους ἀπονέμονται.

Τὰ Διδασκαλεῖα παρ' ἡμῖν ἕνεκα τῆς ἀστοργίας τῆς πολιτείας καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς εἰσκωμασάσης καὶ εἰς ταῦτα τὰ ἐκπαιδευτήρια κομματικῆς πολιτικῆς εὑρίσκονται τανῦν εἰς παρακμήν, δὲν εἶνε δὲ μακρὰν ὁ χρόνος τῆς διαλύσεως αὐτῶν ἕνεκα ἐλλείψεως τοῦ ἁρμοδίου προσωπικοῦ, ἰδίᾳ καθηγητῶν τῶν τεχνικῶν μαθημάτων καὶ διευθυντῶν, καθ' ὅσον οὐδεὶς πρὸς τοῦτο τολμᾷ νὰ παρασκευασθῇ, μὴ ἔχούσης τῆς θέσεως μονιμότητά τινα. Κατὰ τὸ τρέχον σχολικὸν ἔτος τὸ ἐν Πελοποννήσῳ Διδασκαλεῖον λειτουργεῖ ἄνευ διευθυντοῦ, τοῦ μόνου ἐξ ὅλου τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ δίδοντος τὴν εἰδικὴν χροιὰν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ἐκ τοιούτου δὲ Διδασκαλείου οὔτε κατὰ νόμον οὔτε κατ' οὐσίαν δικαιοῦνται νἀνακηρυχθῶσι δημοδιδάσκαλοι ἅτε μὴ διδαχθέντες τὰ παιδαγωγικὰ καὶ μὴ ἀσκηθέντες πρακτικῶς εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον.

Πρὸς μόρφωσιν δὲ τῶν δημοδιδασκαλισσῶν τῆς θηλείας παρ' ἡμῖν νεότητος προνοοῦσι τὰ Ἀρσάκεια Διδασκαλεῖα, ἰδιωτικά, ἓξ ἐν ὅλῳ τανῦν, ὧν ἓν συνδιαιτητικὸν καὶ ἓν ἐξωτερικὸν λειτουργοῦσιν ἐν Ἀθήναις, τὸ δεύτερον εἰς τρία τμήματα διαιρούμενον ἢ μᾶλλον τρία Διδασκαλεῖα ἐνέχον μὲ ἓν μόνον τετρατάξιον πρότυπον δημοτικὸν σχολεῖον πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ Διδασκαλεῖα φοιτωσῶν μαθητριῶν, τὸ πέμπτον λειτουργεῖ ἐν Πάτραις καὶ τὸ ἕκτον ἐν Κερκύρᾳ. Τὰ Διδασκαλεῖα ταῦτα εἶνε διτάξια, ἐξ ὧν κατὰ μέσον ὅρον 200 περίπου κατ' ἔτος δημοδιδασκάλισσαι ἀπολύονται. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος ἀπολυομένων εἶνε πολὺ ὑπέρτερος τῶν ἀναγκῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων τῶν θηλέων, τούτου ἕνεκα αἱ πλεῖσται μένουσιν ἄνευ θέσεως. Ἐπειδὴ τὰ Ἀρσάκεια Διδασκαλεῖα πρὸς τῷ εἰδικῷ σκοπῷ ἐπιδιώκουσι καὶ γενικωτέρους μορφωτικοὺς σκοπούς, τινὲς μαθήτριαι συνυφίστανται τὰς ἐπὶ πτυχίῳ δημοδιδασκαλίσσης ἐξετάσεις χωρὶς νὰ ἐφίενται νὰ μετέλθωσι τὸ διδασκαλικὸν ἔργον.

Πρὸς θεραπείαν τῶν σχολικῶν ἀναγκῶν κωμῶν ἐχουσῶν ἀριθμὸν κατοίκων ὀλιγώτερον τῶν 600, αἵτινες πάμπολλαι εἶνε, καὶ δι' ἃς τὸ κράτος ἀδυνατεῖ νὰ ἐπαρκέσῃ διορίζον καὶ μισθοδοτοῦν ἀποφοίτους ἐκ τῶν Διδασκαλείων δημοδιδασκάλους, καὶ πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἀπαιδεύτων γραμματοδιδασκάλων, τῶν ἐπιβλαβῶς ἐν τοῖς τοιούτοις σχολείοις ὑπηρετούντων, προέβη διὰ τοῦ ΒΟΘ' τῆς 6 Αὐγούστου νόμου εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν Ὑποδιδασκαλείων, οἷα καὶ ἐν Νορβηγίᾳ καὶ Σουηδίᾳ δι' ὅμοιον σκοπὸν ὑφίστανται. Ἐν ἑκάστῳ νομῷ δύναται νὰ ἱδρυθῇ, ἂν ἡ ἀνάγκη καλῇ τοῦτο, ἀνὰ ἓν Ὑποδιδασκαλεῖον. Οἱ ἐκ τῶν τοιούτων ἀπολυόμενοι διδάσκαλοι λέγονται ***γραμματισταί***, τὰ δὲ σχολεῖα ἐν οἷς ὑπηρετοῦσι, ***γραμματεῖα***. Πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν μελλόντων γραμματιστῶν συνάπτεται μεθ' ἑκάστου Ὑποδιδασκαλείου ἀνὰ ἓν γραμματεῖον, ἔχον οὐχὶ πλείους τῶν 40 μαθητῶν. Εἰς τὰ Ὑποδιδασκαλεῖα δικαιοῦνται μετ' ἐξετάσεις νὰ καταταχθῶσιν οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ σχολαρχείου, οἱ πιστοῦντες ἄμεμπτον διαγωγὴν καὶ ἡλικίαν οὐχὶ μικροτέραν τῶν 16 ἐτῶν. Τὸ προσωπικὸν τῶν Ὑποδιδασκαλείων συνίσταται ἐκ δύο ἀποφοίτων τῶν Διδασκαλείων τοῦ κράτους, οἵτινες δέον νὰ εἶνε πρωτοβάθμιοι, νὰ ἔχωσι τριετῆ τοὐλάχιστον εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν καὶ νὰ μὴ ὑπέπεσάν ποτε εἰς πειθαρχικήν τινα ποινήν. Τοιαῦτα Ὑποδιδασκαλεῖα ἐλειτούργησαν κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1893-94 καὶ 1894-95 ἀνταποκριθέντα πληρέστατα εἰς τὸν σκοπόν, δι' ὃν ἱδρύθησαν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲν λειτουργεῖ. Ὁ θεσμὸς οὗτος, ἂν καὶ ὡς ἀναγκαῖον κακὸν ἐθεωρήθη, κατεδείχθη λυσιτελής.

Διὰ τῶν ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς ποῦ μὲν συντομώτατα ποῦ δ' εὐρύτερον ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὰ Διδασκαλεῖα ἀνὰ τὰς πλείστας χώρας προσεπαθήσαμεν νὰ παράσχωμεν ἀμυδράν τινα εἰκόνα τῶν θεμελιωδεστάτων βάσεων τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τῶν νεωτέρων χρόνων εἰς τὰ προνοοῦντα ἔθνη περὶ τῆς ἀληθοῦς προόδου αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἀναμφισβητήτως ἀπεργάζεται καὶ ἐξασφαλίζει ὁ προσηκόντως παιδευόμενος δημοδιδάσκαλος. Δὲν ἀνεφέραμεν πάσας τὰς διατάξεις τὰς διεπούσας τὰ Διδασκαλεῖα, διότι δὲν προτιθέμεθα νὰ γράψωμεν τὴν ἀκριβῆ ἱστορίαν αὐτῶν, ἀλλ' ἐκείνας μᾶλλον, αἵτινες δύνανται νὰ δώσωσι λαβὴν εἰς λῆψιν ἀναλόγων παρ' ἡμῖν μέτρων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν Διδασκαλείων ἐν πολλαῖς χώραις ἴσως ἤδη εἶνε ὑπέρτερος τοῦ ἀνωτέρω ἀναγραφομένου· οὐδ' εἶνε εὔκολον ἐπ' ἀκριβὲς πανταχοῦ νὰ παρακολουθήσῃ τις αὐτόν, διότι βαίνει πάντοτε ἀναλόγως πρὸς τὴν ἑκάστοτε συντελουμένην πρόοδον ἑκάστου ἔθνους. Ὅπου δ' ἀληθῶς τοιαύτη ὑπάρχει, ἐκεῖ καὶ ἐπαρκῆ καὶ τέλεια Διδασκαλεῖα λειτουργοῦσι, πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας προσαρμοζόμενα καὶ συμμεταβαλλόμενα.

Τὰ Διδασκαλεῖα ἀνὰ τὸν κόσμον ἀνάγονται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς ***συνδιαιτητικά***, τ. ἔ. τὰ παρέχοντα κατοικίαν, τροφήν, κτλ. εἰς τοὺς τροφίμους αὐτῶν, καὶ εἰς ***ἐξωτερικά***, τ. ἔ. τὰ παρέχοντα μόνην τὴν διδασκαλίαν, τῶν μαθητῶν κατὰ βούλησιν ἐκτὸς διαιτωμένων. Ποῖον τῶν δύο εἶνε προτιμότερον σύστημα, θεωρεῖται εἰσέτι συζητήσιμον, καίτοι τανῦν τὸ πρῶτον κρατεῖ, ἐν ᾧ ἡ δημοσία γνώμη τοῦ παιδαγωγικοῦ κόσμου συνηγορεῖ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ δευτέρου, καθ' ὅσον τὸ συνδιαιτητικὸν σύστημα παιδεῦον εἰς τυφλὴν δουλικὴν ὑπακοὴν ἀπεργάζεται δουλικὸν τὸ φρόνημα τοῦ διδασκάλου, ἄνευ ἰδίας βουλήσεως, ὄργανον τυφλὸν τοῦ δεσποτισμοῦ, ἐκτὸς δὲ τούτου ἐπιβαρύνει τὴν πολιτείαν διὰ μεγάλων ἐξόδων χωρὶς ἕκαστον συνδιαιτητικὸν Διδασκαλεῖον νὰ δύναται νὰ δέχηται καὶ παιδεύῃ ἱκανὸν ἀριθμὸν ὑποψηφίων διδασκάλων. Εἰς τὰ κατὰ τοῦ συνδιαιτητικοῦ συστήματος ἐπιχειρήματα καταλέγεται καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ ἠθικοὶ κίνδυνοι ἐκ τῆς συνδιαιτήσεως νέων διαφόρου ἡλικίας, τάξεως, φύσεως καὶ ἀνατροφῆς πολλάκις ἐλλιποῦς εἶνε μεγάλοι Ἐξ ἄλλου ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ παρίδῃ τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα ἐνέχει τὸ συνδιαιτητικὸν Διδασκαλεῖον· α') διευκολύνει τοὺς ἀδυνατοῦντας ἢ μὴ ἐπαρκοῦντας διὰ τῶν μικρῶν αὐτῶν πόρων νὰ διαπεράνωσι τελεσφόρως τὰς σπουδάς των· β') διὰ τοῦ κοινοῦ βίου, τοῦ συσσιτίου, τῶν κοινῶν περιπάτων, κοινῶν προσευχῶν, κοινῆς τελέσεως θρησκευτικῶν καὶ πατριωτικῶν ἑορτῶν, διὰ τοῦ κοινοῦ χρόνου τῆς ἐγέρσεως καὶ τοῦ ὕπνου, κτλ., εὐεργετικὴν ἐξασκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν νέων, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν καὶ ὑφηγεσίαν προσώπων εὐ ἠγμένων δύνανται νὰ προσοικειωθῶσι προσόντα ἀναγκαιότατα εἰς μέλλοντας νὰ μορφώσωσι τὸ ἦθος τῶν ἄλλων. Τὸ συνδιαιτητικὸν σύστημα θεωρεῖται ἀπαραίτητον διὰ κοινωνίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ νέοι ἐκτὸς διαιτώμενοι εἰς μεγίστους ἠθικοὺς κινδύνους ὑπόκεινται, διότι δὲν εἶνε εὔκολον νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν διδασκάλων αὐτῶν, εἰς τὰς ὁποίας κοινωνίας ὁ πολυτελὴς καὶ πολυκύμαντος βίος τῶν κατοίκων εὑρίσκεται εἰς μεγίστην καὶ κατάδηλον ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἁπλοῦν καὶ σεμνὸν τοῦ μέλλοντος διδάσκαλου, καὶ μάλιστα τοῦ μέλλοντος ἀγρότου διδάσκαλου, βίον.

Τὰ Διδασκαλεῖα τῶν πλείστων χωρῶν καὶ μάλιστα τὰ νεώτερα ἔχουσι συνήθως ὑπὲρ τὰς τρεῖς τάξεις, τινά, ὡς τὰ ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἓξ τάξεις, καὶ χάριν τῆς ἀρτιωτέρας εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον μορφώσεως τῶν μελλόντων δημοδιδασκάλων, ἰδίως περὶ τὰ τεχνικὰ μαθήματα, οἷα ἡ μουσική, ἡ ἰχνογραφία, ἡ γυμναστικὴ κτλ., ἀπαιτοῦντα χρόνον πολὺν πρὸς ἐκμάθησιν, καὶ χάριν προσλήψεως εὐφυεστέρων καὶ εὐπλαστοτέρων ἀμέσως ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μαθητῶν, καθ' ὅσον ἐξ ἀνωτέρων σχολείων δυσκόλως μεταπηδῶσιν ἱκανοὶ μαθηταὶ εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Εὐλόγως δ' ἀνεπαρκὲς θεωρεῖται τανῦν τὸ τριτάξιον Διδασκαλεῖον.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ τάξει ὁριζομένων μαθητῶν πλὴν τῆς Αὐστρίας καὶ Ἑλλάδος, ὅπου εἰς 40 ὁρίζεται, πανταχοῦ ἀλλαχοῦ δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 25 ἢ 30 τὸ πολὺ μαθητάς. Οἱ πολλοὶ μαθηταὶ παρακωλύουσι τὴν τελεσφόρον αὐτῶν μόρφωσιν καθόλου καὶ ἰδίᾳ τὴν πρακτικήν.

Τὰ προγράμματα τῶν Διδασκαλείων ὄχι μόνον πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ δημοτικοῦ σχολείου προσαρμόζονται, ἀλλὰ καὶ πρὸς γενικωτέρους σκοποὺς στοιχοῦσιν. Οὕτως ἐν Γερμανίᾳ τὸ πρόγραμμα περιλαμβάνει καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, τοῦ δημοδιδασκάλου χρησιμοποιουμένου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς ὀργανοπαίκτου, πολλαχοῦ τὴν γεωπονίαν, κηπουρικήν, δενδροκομίαν, τὴν περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας διδασκαλίαν, τὴν χειροτεχνίαν, ἐνιαχοῦ καὶ ξένην τινὰ γλῶσσαν. Καθόλου εἰπεῖν καταβάλλεται φροντὶς πρὸς μόρφωσιν τοῦ δημοδιδασκάλου ἱκανοῦ καὶ διὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον καὶ ὡς ἀποστόλου ἰδεῶν καὶ γνώσεων συντελουσῶν εἴς τε τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν προαγωγὴν τῆς κοινωνίας, ἰδίᾳ τῆς ἀγροτικῆς.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπισκοπήσεως τῶν καθ' ἑκάστας τὰς χώρας Διδασκαλείων κατάδηλον γίνεται, ὅτι τὰ ἡμέτερα Διδασκαλεῖα ἐν πολλοῖς ὑστεροῦσι. Δέον νὰ κατανοηθῇ καὶ παρ' ἡμῖν βαθέως, ὅτι ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς ἀδύνατον νἀποφέρῃ τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, ἂν μὴ ἡ ψυχὴ αὐτῆς, ὁ δημοδιδάσκαλος, τύχῃ τῆς προσηκούσης παιδείας ἐν τῷ Διδασκαλείῳ. Ἡ τοιαύτη παιδεία αὐτοῦ ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ ἐπαρκοῦς χρόνου σπουδῆς καὶ ἐκ τοῦ μέλλοντος νὰ μορφώσῃ τὸν δημοδιδάσκαλον διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἀναλόγου πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους προγράμματος τῶν Διδασκαλείων. Αἱ τρεῖς αὗται θεμελιώδεις συνθῆκαι δὲν συνυπάρχουσιν ἐν τοῖς ἡμετέροις Διδασκαλείοις. Διὰ τοῦτο· α') τὰ τριτάξια ἢ μᾶλλον τὰ διτάξια παρ' ἡμῖν Διδασκαλεῖα, ἀνεπαρκέστατα ὄντα πρὸς μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων, δέον νὰ γείνωσι τοὐλάχιστον τετρατάξια. Εἰς ταῦτα, ἐφ' ὅσον μὲν ὑφίσταται τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, νὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ ἀπόφοιτοι αὐτοῦ, ἂν δέ, ὡς δεῖ, τὸ σημερινὸν δημοτικὸν σχολεῖον αὐξήσῃ κατὰ τρεῖς εἰσέτι τάξεις, οἱ ἐκ τοῦ τοιούτου δημοτικοῦ σχολείου ἀπόφοιτοι. Οὕτω καὶ καλήτεροι καὶ εὐπλαστότεροι μαθηταὶ εἰς τὰ Διδασκαλεῖα θὰ κατατάσσωνται. Τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ἡλικίας τῶν εἰσακτέων δὲν πρέπει νὰ ὑπερ-

βαίνη τὸ 18 ἔτος. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν ἡμετέρων Διδασκαλείων, ἂν συνδιητῶντο ἐν τῷ Διδασκαλείῳ ἢ ἂν τοὐλάχιστον ὑπῆρχε συσσίτιον ἐπὶ ἐλαχίστῳ ἀντιτίμῳ, ὡς ἐν Οὐγγαρίᾳ, διότι οἱ πλεῖστοι πένητες ὄντες δὲν ἐπαρκοῦσιν οὔτε τἀναγκαῖα διδακτικὰ ὄργανα νὰ προμηθεύωνται οὔτε ἐξ ἰδίων ἀνεκτῶς πως νὰ τρέφωνται, ἵνα οὕτω κτῶνται τὴν ἀπαιτουμένην ἀντοχὴν πρὸς πνευματικοὺς πόνους, οὗς αἱ πολυμερεῖς καὶ βαρεῖαι σπουδαί των συνεπάγονται. Τὸ συνδιαιτητικὸν σύστημα θὰ ἤσκει πρὸς τούτοις εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἀκατεργάστου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἤθους τῶν προσερχομένων εἰς τὰ ἡμέτερα Διδασκαλεῖα μαθητῶν. Ὑποτροφίαι δὲ ἐξ ἄλλου διὰ διαγωνισμοῦ κτώμεναι θὰ ἐξησφάλιζον τὴν προσέλευσιν ἱκανωτάτων μαθητῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ τάξει φοιτώντων δέον νὰ περιορισθῇ μέχρις 25 μαθητῶν. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν Διδασκαλείων τοῦ κράτους δέον νὰ ῥυθμισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναγκῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τοῦ ἀξίου διὰ ταῦτα ὑπάρχοντος διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύο Διδασκαλεῖα καλῶς ὠργανωμένα θὰ ἐπήρκουν παρ' ἡμῖν διὰ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τῶν δημοτικῶν σχολείων τῶν ἀρρένων καὶ ἓν διὰ τὰς τῶν θηλέων. Πρὸ παντὸς διὰ τὰ Διδασκαλεῖα ἀπαιτοῦνται ἴδια κτίρια μεθ' ἁπάντων τῶν ἀναγκαίων προσαρτημάτων.

Ἂν τὸ ἓν τῶν Διδασκαλείων διατηρηθῇ ἐν Ἀθήναις, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τοῦτο τὸ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ ἀνεγερθὲν ***Ἱεροδιδασκαλεῖον***, τὸ ὁποῖον οὔτε ἀνάγκη οὔτε πρόσφορον εἶνε νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ὃν σκοπὸν ἀνηγέρθη, ἢ ἂς ἱδρυθῇ καταλληλον τοιοῦτον κτίριον ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν ἀγγλικὴν καὶ ἀμερικανικὴν ἀρχαιολογικὴν σχολὴν δωρηθέντος πρὸς ἀνέγερσιν Διδασκαλείου ὑπὸ τῆς Μονῆς τῶν Ἀσωμάτων γηπέδου ἐκ 14,000□ μ. Πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῶν κτιρίων τῶν Διδασκαλείων δύναται νὰ χρησιμεύσῃ μέρος τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ κατατεθειμένων χρημάτων πρὸς ἵδρυσιν τῶν σχολικῶν κτιρίων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, πρὸς ἣν συναφὲς τυγχάνει τὸ Διδασκαλεῖον, ἂν μή τις τῶν φιλοπατρίδων ὁμογενῶν τὸ ἀληθῶς ἐθνωφελὲς παράδειγμα τῶν Ῥιζαρῶν καὶ Ἀρσακῶν ἀκολουθῶν προλάβῃ νἀναγράψῃ ἐπὶ τῆς προσόψεως τῶν ἰδίᾳ δαπάνῃ ἀνεγερθησομένων κτιρίων τῶν Διδασκαλείων τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ συνδέσῃ τοῦτο μὲ τὴν ἀληθινὴν πρόοδον τῆς πατρίδος.

Ἂν δὲ ταῦτα λειτουργήσωσι κατὰ τὸ σύστημα, καθ' ὃ οἱ μαθηταὶ διαιτῶνται ἐκτὸς αὐτῶν, πρέπει νὰ ἱδρυθῶσιν εἰς μικρὰς ὀλιγανθρώπους πόλεις, ἵνα καὶ οἱ μέλλοντες δημοδιδάσκαλοι ἐθίζωνται εἰς ἁπλοῦν βίον καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν προϊσταμένων αὐτῶν διατελῶσιν εὐχερῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς μαθητείας. Εἰς ἕκαστον δὲ τούτων νὰ προσαρτηθῇ πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν ὑποψηφίων δημοδιδασκάλων ἓν μονοτάξιον καὶ ἓν πολυτάξιον πρότυπον δημοτικὸν σχολεῖον μὲ τακτικοὺς ἐν ἑκάστῃ τάξει, τοὺς ἐξοχωτέρους παρ' ἡμῖν, δημοδιδασκάλους· β') νὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια περὶ τὴν ἐκλογὴν ἢ μᾶλλον τὴν εἰδικὴν μόρφωσιν τῶν ἀποτελούντων τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν Διδασκαλείων καὶ τὴν μονιμοποίησιν αὐτῶν ἐν τῇ θέσει· καὶ γ') τὸ πρόγραμμα τῶν Διδασκαλείων δέον νὰ κανονισθῇ οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρ' ἡμῖν τανῦν ὑφισταμένου δημοτικοῦ σχολείου, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος πληρεστέρου λαμβανομένης ὑπ' ὄψει καὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀγροτικῆς ἰδίᾳ κοινωνίας παρ' ἡμῖν, εἰς ἣν ἀσφαλὴς καὶ διαρκὴς ἀπόστολος ἐπωφελῶν γνώσεων μόνον ὁ δημοδιδάσκαλος δύναται νὰ καταστῇ· διὰ τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ παρ' ἡμῖν ἀπαραίτητος ἡ διδασκαλία ἐν τῷ Διδασκαλείῳ καὶ τῶν στοιχείων τῆς γεωπονίας, κηπουρικῆς, δενδροκομίας, σηροτροφίας, χειροτεχνίας, τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτεύματος μετὰ τῶν συναφῶν θεσμῶν, τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου καὶ ξένης τινὸς γλώσσης, τῆς γερμανικῆς πρὸ πάσης ἄλλης, καταλλήλου ὀργάνου προαγωγῆς τοῦ δημοδιδασκάλου εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἡ δὲ διδασκαλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ὑπὸ τῶν ἱκανωτέρων παρ' ἡμῖν μουσικοδιδασκάλων γινομένη ὀφείλει νἀποβλέπῃ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ δημοδιδασκάλου ἱκανοῦ νὰ ἐκπληροῖ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ καθῆκον τοῦ ψάλτου, ἔχοντος πρὸς τοῦτο πᾶσαν εὐκολίαν νὰ σχηματίζῃ καὶ ἀσκῇ ἀξιόλογον ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ χορόν. Οὕτω βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον καὶ ἡ βελτίωσις τῆς ἐν οἰκτρᾷ καταπτώσει διατελούσης ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς θέλει ἐπιτευχθῇ καὶ τὸ μουσικὸν συναίσθημα τοῦ λαοῦ θέλει πως ἐξαρθῇ καὶ εὐχαριστοτέρα καὶ πυκνοτέρα ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φοίτησις τῶν χριστιανῶν θέλει καταστῇ. Διὰ τὴν πρακτικὴν ἄσκησιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ καὶ διὰ τὴν πλήρη θρησκευτικὴν μόρφωσιν τῶν μελλόντων τοῦ ἔθνους δημοδιδασκάλων μεταξὺ τῶν παραρτημάτων τοῦ ἱδρυτέου Διδασκαλείου πρέπει νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ἡ ἵδρυσις ναϋδρίου.

Ἂν ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ θεωρῆται ἀναμφισβητήτως ἡ κρηπὶς τῆς εὐημερίας καὶ ὑποστάσεως ἑνὸς ἔθνους, ἡ τοιαύτη εἶνε ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς προσηκούσης παρασκευῆς τοῦ ἀπαραιτήτου ταύτης ἐργάτου, τοῦ δημοδιδασκάλου. Διδασκαλεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον ἐξ ἴσου καὶ ἐκ παραλλήλου δέον νὰ προσελκύωσι τὴν ἐνδελεχῆ μέριμναν καὶ στοργὴν πάσης σωφρονούσης πολιτείας. Τὸ πρῶτον εἶνε ἡ πηγή,

τὸ δεύτερον τὸ ἐξ αὐτῆς ἐκρέον ὕδωρ, κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκφρασιν τοῦ Ἰάπωνος ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας. Ἂν ἡ πηγὴ εἶνε καθαρὰ καὶ διαυγής, καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς πηγάζον ὕδωρ θὰ εἶνε καθαρὸν καὶ διαυγές, ζωογόνον στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἑνὸς ἔθνους.

Ἐκτὸς τοῦ πρώτου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ἀληθινοῦ πατρὸς αὐτῆς, τοῦ Καποδιστρίου, τοῦ γαλουχηθέντος μὲ τὰς παιδαγωγικὰς ἰδέας τοῦ περιφανεστάτου τῶν νεωτέρων χρόνων παιδαγωγοῦ καὶ διδασκάλου αὐτοῦ, τοῦ Πεσταλότση, ὀρθῶς ἀντιληφθέντος τὴν σημασίαν τῆς λαϊκῆς παιδεύσεως, δι' ἔθνος μάλιστα ἐξερχόμενον εἰς τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας ἐκ μακραίωνος ζοφερᾶς δουλείας, καὶ ὑγιῶς πραγματικὰς καὶ στερρὰς θέσαντος τὰς πρώτας βάσεις αὐτῆς, οὐδεὶς δυστυχῶς μετ' αὐτὸν πολλοστημόριον τῆς ἀνιδιοτελοῦς μερίμνης του ἀφιέρωσε τελεσφόρως εἰς τὴν ἐποικοδόμησιν ἐπὶ τῶν βάσεων τοῦ Καποδιστρίου τοῦ ἀληθινοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος. Εἶνε λυπηρόν, ἀλλ' ἀληθές, ὅτι μετὰ τὸν Καποδίστριαν, ἂν καὶ διέρρευσαν δεκάδες ἐνιαυτῶν καὶ ἑκατοντάδες ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἐξηνεμίσθησαν, ἡ ἐπίσημος Ἑλλὰς οὐδὲ ἓν σχολικὸν κτίριον ἀνήγειρεν οὐδὲ κατὰ μίαν τάξιν τἀνεπαρκῆ δημοτικὰ σχολεῖά της ἐπροίκισεν ὡς ἡ πρόοδος τῶν χρόνων ἀπῄτησε καὶ πανταχοῦ ἐπέβαλεν οὐδὲ ἓν ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον ἵδρυσε. Τὰ ἀτυχῆ τέκνα της, τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖόν της, τὸ μέλλον της, 160,000 περίπου ἑλληνόπαιδα διαστρέφονται καὶ σήπονται εἰς ἀνηλίους καὶ ἀνθυγιεινὰς τρώγλας, πολλαχοῦ ὀκλαδὸν ἐπὶ ἀσανιδώτων δαπέδων ἢ κορμῶν δένδρων καθήμενα, εἰς σταύλους καὶ ἀχυρῶνας καὶ ἀποθήκας συναγελαζόμενα, εἰς ἃ καὶ τὰ ζῶά του ἢ τὰ πράγματά του θὰ ἐδίσταζέ τις νὰ θέσῃ, ἐν ᾧ ἄλλοι λασὶ καὶ νεώτεροι ἡμῶν καὶ ἀδοξότεροι καὶ ἀφυέστεροι ἄνευ σημαντικῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς καρποῦνται δαψιλῆ καὶ πλήρη τἀγαθὰ τῆς λαϊκῆς παιδεύσεως, ἅτινα ἡ στοργὴ καὶ περίνοια σωφρόνων ἡγετῶν ἐχορήγησε καὶ χορηγεῖ, καὶ ἀντιπαρέρχονται ἡμῶν ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ βίου των ἀφίνοντες ἡμᾶς ὀπίσω μὰ πολὺ ὀπίσω ἀπηυδηκότας καὶ ἐξηντλημένους καὶ ἀνικάνους νὰ φαινώμεθα κἂν ὅτι διαγωνιζόμεθα πρὸς αὐτοὺς ἢ τοὐλάχιστον ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἡμῶν ἀληθινῆς ὑποστάσεως. Τί κρῖμα! Τὸ ἔθνος μας, ἡ γηραιὰ αὕτη ῥῖζα, ἡ εὐθαλὴς καὶ πλήρης ζωτικότητος, ἣν αἰώνων βαρεῖαι δουλείας καταιγίδες δὲν κατώρθωσαν νὰ διασείσωσιν, εἰς χρόνους ἠρέμους ἐλευθερίας καταβιβρώσκεται ἀνεπαισθήτως καὶ ὑπούλως ὑπὸ τοῦ μικροβίου εἴτε τῆς ἰδιοτελείας εἴτε τῆς ἀβελτηρίας εἴτε τῆς συναλλαγῆς τῶν τασσομένων ἀγρύπνων φρουρῶν τῶν γενικῶν αὐτοῦ συμφερόντων! Εἶνε καιρὸς τέλος νῦν μετὰ τὰς ἐθνικὰς τοὐλάχιστον συμφορὰς νὰ δοθῇ τέρμα εἰς τὸ ἐθνοκτόνον τοῦτο κακόν· θὰ σωθῇ τοὐλάχιστον τὸ μέλλον καὶ θὰ ἐξιλεωθῇ ἐν τούτῳ τὸ παρελθόν.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ κράτους παρατηροῦνται εὐσίωνα φωτεινά τινα σημεῖα τάσεως πρὸς μεταρρύθμισιν καὶ βελτίωσιν τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς παρασκευῆς τῶν διδασκάλων αὐτῆς, ἀλλ' ἔμειναν δυστυχῶς φῶς ἄνευ πραγματικῆς, ἐνδελεχοῦς καὶ ζωογόνου θερμότητος δι' ἐκείνην καὶ τούτους.

Θὰ ἦτο παράλειψις, ἂν ἤθελον παρέλθῃ ἐνταῦθα ἀπαρατήρητοι αἱ ἀγαθαὶ προθέσεις ἢ τὰ κυριώτερα ἔργα ἐκείνων τῶν ὑπουργῶν τῆς Παιδείας, οἵτινες ἐν μέρει ἢ καθόλου συνετέλεσαν ἢ ἐπειράθησαν νὰ συντελέσωσιν ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τῶν διδασκάλων τοῦ ἔθνους καὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Οὕτως ἐπὶ † *Κ. Δ. Σχινᾶ* (ὑπουργήσαντος 12 Ὀκτωβρίου 1833—8 Αὐγούστου 1834) ἱδρύθη τὸ πρῶτον κανονικῶς Διδασκαλεῖον τοῦ κράτους, ὅπερ κατηργήθη ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τῷ 1864· ἐπὶ τοῦ κ. *Γ. Μίλησι* (1 Δεκεμβρίου 1876—26 Φεβρουαρίου 1877) συνελέχθησαν ἐπιμελῶς πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἱδρύσεως τῶν νέων Διδασκαλείων, ἣν ἐθνωφελῆ ἐργασίαν ἐπωφεληθεὶς μονομερῶς ὁ κατόπιν ὑπουργὸς τῆς παιδείας κ. *Θ. Π. Δηλιγιάννης* (26 Μαΐου 1877—21 Ὀκτωβρίου 1878) ἵδρυσεν ἐπὶ ἀτελῶν βάσεων τὸ σημερινὸν ἐν Ἀθήναις Διδασκαλεῖον· ἐπὶ τοῦ κ. *Ν. Μαυροκορδάτου* (10 Μαρτίου 1880—13 Ὀκτωβρίου 1880) συνέστη τὸ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Ἑπτανήσῳ Διδασκαλεῖον· ἐπὶ † *Κ. Λομβάρδου* (3 Μαρτίου 1882—12 Ἰουλίου 1883) συνέστη τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ Διδασκαλεῖον· ἐπὶ τοῦ κ. *Δημ. Σ. Βουλπιώτου* (12 Ἰουλίου 1883—19 Ἀπριλίου 1885) ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Ἑσπερίαν πρὸς σπουδὴν τῶν παιδαγωγικῶν καὶ τεχνικῶν μαθημάτων τέσσαρες ὑπότροφοι κατόπιν διαγωνισμοῦ, ὅπως χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὰ Διδασκαλεῖα, τὰ ὁποῖα ἱδρυθέντα χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ ἔλλειψις καταλλήλου καὶ ἐπαρκοῦς διδακτικοῦ προσωπικοῦ διὰ 4 Διδασκαλεῖα διέτρεχόν τινα ἐξ αὐτῶν τὸν κίνδυνον νὰ ναυαγήσωσι τέλεον· ἐπὶ τοῦ κ. *Γ. Θεοτόκη* (15 Φεβρουαρίου 1889—30 Ἰουλίου 1890) μετ' ἐπιστημονικῆς πλήρους ἐργασίας ἐπεκτεινομένης ἐπὶ πάντων τῶν στοιχείων τῶν συναποτελούντων τόν τε ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ὀργανισμὸν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Διδασκαλείων κατηρτίσθησαν νομοσχέδια καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Βουλὴν μὴ κατορθώσαντα νὰ γείνωσι νόμοι τοῦ κράτους· ἐπὶ τοῦ κ. *Στεφάνου Σκουλούδη* τῷ 1893 ἐγένετο ὁ περὶ συστάσεως Ὑποδιδασκαλείων νόμος, ὃν ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας

κ. *Ἀθ. Εὐταξίας* ἱδρύσας πέντε Ὑποδιδασκαλεῖα. Ἐκτὸς τούτου ὁ κ. Ἀθ. Εὐταξίας ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπιμελῶς συνέλεξε πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ῥιζικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ βελτιώσεως τῆς τε δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Διδασκαλείων κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν σημερινῶν χρόνων καὶ τὰς παρ' ἡμῖν ἀνάγκας προτιθέμενος νὰ καταρτίσῃ τὰ σχετικὰ νομοσχέδια καὶ ὑποβάλῃ ταῦτα εἰς τὴν Βουλήν· ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα κυβερνητικὴ μεταβολὴ ἐματαίωσε τὴν ἀγαθὴν ταύτην πρόθεσιν. Ἐπ' αὐτοῦ ὀφείλεται πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἔκδοσις τελείου ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν πλήρων παρθεναγωγείων καὶ τῶν Διδασκαλείων τῶν θηλέων, ἅτινα ἀνερμάτιστα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐφέροντο εἰς τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Μὲ τὴν μεταρρυθμιστικὴν ἐργασίαν ἀπὸ τοῦ 1889 κ. ἑ. συνδέεται στενῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιφανοῦς ἡμετέρου παιδαγωγοῦ κ. ***Χαρισίου Παπαμάρκου***, εἰς ὃν ὀφείλεται καὶ ἡ σύνταξις τῶν ἀναλυτικῶν προγραμμάτων πάντων τῶν εἰδῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, δι' ὧν πηδαλιουχεῖται ὁ δημοδιδάσκαλος εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Τὰ Διδασκαλεῖα ἱδρυθέντα ἀτελῆ δὲν ἔτυχον συνεχοῦς τῆς πρὸς αὐτὰ στοργῆς τοῦ κράτους, ἀλλ' ἀφέθησαν εἰς τὴν τύχην των χωρὶς νὰ ὑποστῶσι τὰς μεταρρυθμίσεις καὶ βελτιώσεις ἐκείνας, ἃς ὁ χρόνος ἀπαραιτήτους ἐπέβαλε. Τὸ εἰς αὐτὰ προσγιγνόμενον ἀγαθόν ποτε δὲν διετηρεῖτο, δὲν συνεχίζετο καὶ δὲν καθίστατο ἄμεινον, πολλάκις μάλιστα καὶ ἀνετρέπετο πρόρριζα. Διὰ τοῦτο ὁ δημοδιδασκαλικὸς τῆς Ἑλλάδος κλάδος παρουσιάζει ὅλα τὰ μειονεκτήματα, ὑφ' ἃ τὰ Διδασκαλεῖα ἑκάστοτε παρουσιάζονται, ἅτινα ἐπηύξησεν ἡ κρατοῦσα ἀτασθαλία ἐν τῷ κράτει. Τοῦτο τὸ δεύτερον ἰδίᾳ οὐ μόνον παρεμποδίζει εὐφυεῖς νέους νὰσπασθῶσι τὸ διδασκαλικὸν στάδιον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπάρχοντας ἱκανοὺς δημοδιδασκάλους ἀπομακρύνει τοῦ ἔργου, ἐν ᾧ διακρίνονται, καὶ ἐξαναγκάζει νὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἄλλα στάδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὀλιγωτέρας ἐλπίζουσιν ὅτι θὰ ἔχωσι τὰς ἀπογοητεύσεις. Ἡ ἀλόγιστος παροχὴ διπλωμάτων εἰς ἀνικάνους καὶ ἡ ἀσύγγνωστος ἐπιείκεια κατὰ τὰς ἐπὶ προαγωγῇ ἐξετάσεις τῶν δημοδιδασκάλων, καθ' ἃς ἑκάστοτε ἐπὶ ζημίᾳ ὑλικῇ καὶ ἠθικῇ τῆς πολιτείας προάγονται εἰς ἀνωτάτους βαθμοὺς οἱ ἀνάξιοι, ἀφῄρεσεν ἀπὸ μὲν τῶν ἀξίων τὴν αἴγλην, κόπων καὶ μόχθων ἐπιγέννημα, ἀπὸ δὲ τῶν ἀδυνατωτέρων τὰ εὐγενῆ ἐλατήρια τῆς μετὰ μελέτας καὶ κόπους καὶ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν προσκτήσεως τῶν ἀνωτέρων βαθμῶν καὶ μισθῶν. Ἡ δ' ἀφομοίωσις τῶν ἐκ τοῦ παλαιοῦ Διδασκαλείου καὶ τῶν διαβοήτων ἐξεταστικῶν ἐπιτροπειῶν προερχομένων δημοδιδασκάλων πρὸς τοὺς ἐκ τῶν νέων Διδασκαλείων παρουσιάζει κρᾶμα δημοδιδασκαλικοῦ παρ' ἡμῖν κλάδου ἥκιστα μεθαρμοζόμενον πρὸς τὴν δημιουργηθεῖσαν νέαν λειτουργίαν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ τὸν ἀληθῆ προορισμὸν αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἤδη τοῦ παρελθόντος αἱ ἁμαρτίαι ἐπέφερον τὰ ὀλέθρια αὐτῶν ἀποτελέσματα. Αἱ ἐνσκήπτουσαι ὡς ἐκ τούτων μεγάλαι καὶ ὀδυνηραὶ συμφοραὶ εἰς τὰ ἔθνη ἐνέχουσι τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι ἀποκαλύπτουσαι κατάδηλα πάντα τὰ νοσήματα αὐτῶν χρησιμεύουσιν ὡς ἀφετηρία διορθώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων. Αἱ ἐκ τοῦ πολέμου ἧτται ἡμῶν ὡς παρ' ἄλλοις λαοῖς ἐγένετο ἅς χρησιμεύσωσιν ὡς ἀφετηρία τῆς τοιαύτης ἀναμορφώσεως τοῦ ἔθνους, ἥτις βεβαία καὶ ἀσφαλὴς ὡς παρ' ἐκείνοις θὰ προέλθῃ κυριώτατα ἐκ τῆς ὑγιοῦς παιδεύσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀρτίας παρασκευῆς τοῦ ἐργάτου ταύτης, τοῦ δημοδιδασκάλου. Δι' ἀξίων τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ των δημοδιδασκάλων ἅς μετοχετεύσωσιν οἱ προστάται τῆς πολιτείας τὸ ῥεῦμα τῆς παιδείας ἤδη διὰ κρημνῶν ἀβάτων καὶ ἑλώδεσι τόποις διαφθειρόμενον εἰς τὴν βάσιμον καὶ εὔγεων πεδιάδα τοῦ λαοῦ ἡμῶν. Οὕτω δύναται νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην αὐτοῦ πᾶς λαὸς ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς καταπεσών. Ἡ τῆς νεότητος ἐκπαίδευσις εἶνε καὶ πάντοτε θὰ εἶνε δι' ἔθνη σωφρονοῦντα τὸ σεμνότατον καὶ ἁγιώτατον τῶν ἐν τῷ ἔθνει τελουμένων.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

ΩΔΗ ΣΤΟ ΣΟΛΩΜΟ

Ἀπ' τὴν ὥρα τή μαύρη ποῦ ἀπλώθηκε,
Καταχνιὰ φοβερὴ καὶ μεγάλη,
Στὴν Ἑλλάδα ἡ σκλαβιὰ ἡ ψυχρή,
Ποῦ ὁ ἥλιος της θάρρες καὶ σώθηκε,
Κ' ἡ ζωή της τρεμόσβυνε ἀγάλι,
Σὰν κερὶ σ' ἐκκλησιὰ πενιχρή,

Τὰ παιδιά της πιὰ τέχνη δὲ νοιώθανε,
Γιατί τἄπνιγαν ἄπειροι θρῆνοι,
Γιατί δάκρια ζητοῦσε ἡ καρδιά·
Κι ὅσο οἱ Μοῖρες τὰ βάσανα κλώθανε,
Τόσο γύρευε ἡ Μοῦσα νὰ γείνῃ
Μυρολόγα στὰ δόλια παιδιά.

Μὰ τὴν ὥρα ποῦ οἱ θεοὶ τὰ λυπήθηκαν
Κι ἀπ' τὸ Σούλι προβάλανε ἀχτίδες,
Ποῦ τὴ δεύτερη φέραν ζωή,
Καὶ σὰ μάγια παντοῦ κρυφοχύθηκαν
Φλογερὲς οἱ λαχτάρες κ' ἐλπίδες
Ποῦ τὶς πρόσμενε δόξας βοή,

Σὰν πουλί, ποῦ σὲ ὁλόξενα κλίματα
Τὸ χειμῶνα μισεύει, καὶ πάλι
Ὅταν ἄνοιξη τἄνθη γεννᾷ,
Ἀπὸ χῶρες ἀπάνω καὶ κύματα
Φτερουγιάζει, καὶ φτάνει, καὶ ψάλλει
Σὲ νιοστόλιστα γύρω βουνά,

Ἔτσι ἐξόριστο ἀηδόνι, μᾶς γύρισες
Στὸ γλυκό σου ἄλλη μιὰ περιβόλι,
Καὶ τηρῶντας τὴν πέρα στεριὰ,
Στὰ βουνὰ μόλις πόλεμο μύρισες,
Κι' οἱ οὐράνιοι ἀντιλάλησαν θόλοι
Μ' ἕνα «Χαῖρε, Χρυσῆ Λευτεριά».

Καὶ σὰν ποῦ ἄστρα περνοῦν διαβατάρικα,
Καὶ ξαστράφτουν καὶ σποῦν στὰ σκοτάδια,
Καὶ ξαφνίζουν τοὺς ἔρμους βοσκούς,
Τὰ δυὸ λόγια σου ἐκεῖα τὰ λιοντάρικα
Ἔτσι πέρασαν ὄρη, λαγκάδια,
Ἔτσι ξάφνισαν ξένους, δικούς.

Χίλιους χρόνους τραγούδι δὲ νοιώθανε,
Χίλιους χρόνους τὰ δάκρια κ' οἱ θρῆνοι
Τὴ δειλή τους βουρκώναν καρδιά·
Κι ὅσο οἱ Μοῖρες τὰ βάσανα κλώθανε,
Τόσο γύρευε ἡ Μοῦσα νὰ γείνῃ
Μυρολόγα στὰ δόλια παιδιά.

Μὰ μαζί σου τὰ στήθια τους σείστηκαν,
Γιατί λές καὶ ξημέρωνε τώρα
Μιὰν ἐλπίδα σὲ κάθε ψυχή·
Καὶ τὰ θεῖα σου λόγια σκορπίστηκαν
Καθὼς σ' ἄνυδρη ἀπάνωθε χώρα
Οὐρανόσταλτη πέφτει βροχή.

Σὰ νὰ σοῦδωκε ὁ Πλάστης ἀγνώριστο
Μάγιο τέχνης ποῦ ἀδιάκοπα χύνει
Στὶς καρδιές μας λαχτάρα κρυφή,
Ἀπὸ τότες πιὰ τἄσμα σου ἀχώριστο
Ἀπὸ κάθε μας πόνο ἔχει μείνει,
Καὶ τοῦ ὀνείρου μας μόνη τροφή.

Κάθε ὁλότρεμη χόρδα τῆς λύρας σου
Κάποιο ταίρι της πάντοτ' ἀγγίζει
Στῆς καρδιᾶς μας τὰ βάθια μαζί·
Λὲς καὶ δῶρο πῶς εἶταν τῆς Μοίρας σου
Στὴν πατρίδα φωνὴ νὰ χαρίζῃ
Ἕνας Ὕμνος ποῦ ἀντάμα της ζῇ.

Μὲ τὴν ἅγια σου τέχνη ἀναστήθηκε
Κ' ἡ ἀρχαία μαζὶ περηφάνεια,
Καὶ σὰ δίδυμα λούλουδ' ἀνθοῦν·
Γιατί τἄσμα σου ἐκεῖνο δηγήθηκε
Πρᾶξες θεῖες μὲ λόγια οὐράνια
Ποῦ τὸ νοῦ μας αἰώνια μεθοῦν.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Οἱ Ἕλληνες, λέγει ὁ Στέφανος Κουμανούδης, ἂν θέλωμεν νὰ ὀνομαζώμεθα λαὸς πολιτισμένος, πρέπει καὶ εἰς τὰς καλὰς τέχνας ὄχι παρέργως νὰ προσέξωμεν. Ὁ βίος ὅλος εἶνε ἄχαρις ἄνευ αὐτῶν, τὸ ἦθος τῶν πολιτῶν γίνεται οὐ μόνον χυδαῖον, ἀλλὰ καὶ στρυφνόν, ἀνεπιεικές, βίαιον, βάρβαρον ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὅπου δὲν σπουδάζονται αἱ καλαὶ τέχναι.

Κῦρος ὁ μέγας ἀποθνήσκων εἶπε πρὸς τὸν διάδοχόν του: — Μάθε, τέκνον μου, ὅτι τὴν βασιλείαν δὲν σώζει τὸ χρυσοῦν τοῦτο σκῆπτρον· οἱ πιστοὶ φίλοι εἶνε τῶν βασιλέων τὸ ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον σκῆπτρον. Μὴ νομίζετε δὲ ὅτι ἐκ φύσεως βλαστάνουσιν οἱ ἄνθρωποι πιστοί, ἀλλ' ὅτι ἕκαστος παρασκευάζει δι' ἑαυτὸν πιστοὺς φίλους, ἡ δὲ κτῆσις αὐτῶν κατορθοῦται οὐχὶ διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐεργεσίας.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΠΟΙΪΑ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ Κ^ου ΣΧΛΟΥΜΒΕΡΓΕΡ

[L' épopée Buzantine à la fin du Dixième siécle. Guerre contre les Russes, les Arabes, les Allemands, les Bulgares, Luttes civiles contre les deux Bardas. Jean Tzimiscés; les jeunes années de Basile le tueur les Bulgares (969—989)—par Gustave Schlumberger, membre de l'Institut].

Τὴν ἱστορίαν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Schlumberger κατὰ τὸ 1890. Μετὰ ἑξαετίαν, κατὰ τὸ 1896, ἐξέδωκε τὴν συνέχειαν τοῦ ἀξιολόγου ἐκείνου ἔργου εἰς τόμον ἐπίσης ὀγκώδη, (ἐκ σελίδων 800 εἰς 4^ον), καὶ μετ' ἴσης καλλιτεχνικῆς πολυτελείας. Ὁ νέος οὗτος τόμος περιλαμβάνει τὴν ἀπὸ τοῦ 969 μέχρι τοῦ 989 μ. Χ. εἰκοσαετίαν, ἀπὸ τῆς ἀναγορεύσεως δηλαδὴ Ἰωάννου τοῦ Ζιμισκῆ μέχρι τοῦ θανάτου του κατὰ Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 976, ὅτε ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἔμεινεν ἀμέριστος εἰς χεῖρας τῶν νομίμων αὐτοκρατόρων, τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, υἱῶν Ρωμανοῦ τοῦ Β' καὶ τῆς περιωνύμου Θεοφανοῦς, — καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ζιμισκῆ μέχρι τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ ἀντάρτου Βάρδα Φωκᾶ.

Τὰ εἴκοσιν ἐκεῖνα ἔτη, καθὼς δικαίως λέγει εἰς τὸν πρόλογόν του ὁ συγγραφεύς, εἶναι ἐκ τῶν σκοτεινοτέρων, τῆς Βυζαντινῆς περιόδου. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀπαύστων πολέμων τοῦ Ζιμισκῆ ὑπάρχουν πηγαί τινες, συνοπτικαὶ μὲν ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀκριβεῖς καὶ ἀξιόπιστοι, ἰδίως ἡ χρονογραφία τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκμάσαντος Λέοντος τοῦ Διακόνου. Διὰ τὰ πρῶτα ὅμως ἔτη τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Β' καὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συμβασιλέως αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Η', αἱ πηγαὶ εἶναι πενιχρόταται, τὰ δὲ ἱστορικὰ χάσματα συνεχῆ, καὶ ὁ ἐπιχειρῶν νὰ τὰ συμπληρώσῃ σκοντάπτει διαρκῶς εἰς τὰ σκότη. Τὸ σύνολον τῆς βασιλείας τῶν δύο υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐπεχείρησε νὰ ἐξιστορήσῃ καταλεπτῶς, ὀλίγισται δὲ σελίδες της μονομερῶς ἐμελετήθησαν. «Ἐν πάσῃ μετριοφροσύνῃ, λέγει ὁ κ. Schlumberger, νομίζω ὅτι κατώρθωσα νὰ προσθέσω συμβολὴν ὄχι ἀναξίαν λόγου εἰς τὴν μέχρι τοῦδε ἄγνωστον σχεδὸν ἱστορίαν ἐκείνην. Ἀνεδίφησα ὅ,τι ἔνθεν κακεῖθεν ἐγράφη περὶ Βασιλείου τοῦ Β' καὶ τῆς ἐποχῆς του, ἐξεφύλλισα ἑκατοστύας βιβλίων πρὸς ἀνεύρεσιν δύο ἢ τριῶν ἐνίοτε γραμμῶν σχετιζομένων πρὸς τὰ τότε συμβάντα, συχνάκις δὲ χωρὶς οὐδὲν τοιοῦτο νὰ ἀνεύρω· ἐξηρεύνησα ἐπιμελῶς ὅλας τὰς πηγάς, ἑλληνικὰς καὶ λατινικάς, ἀραβικάς, ἀρμενικὰς καὶ σλαβικάς· οὐδὲν μέσον πληροφο-

» ρίας παρημέλησα, οὐδὲν εἶδος μνημείων: χει-
» ρόγραφα, εἰκόνας, ἐπιγραφάς, νομίσματα, σφρα-
» γῖδας, κτίρια, ἐρείπια οἰκοδομῶν· ἀνέγνωσα
» τὰ συναξάρια καὶ τοὺς βίους τῶν ἁγίων, καθὼς
» καὶ τὰ ὀλίγα σωζόμενα σύγχρονα στιχουργή-
» ματα, τῇ βοηθείᾳ τῶν γεωγραφικῶν συγγρα-
» φῶν τοῦ Ramsay ἐξηκρίβωσα τὴν τοπογρα-
» φίαν τῶν ἐν Ἀσίᾳ πολέμων κατὰ Βάρδα τοῦ
» Σκληροῦ· ἔπραξα τὸ αὐτό, πρῶτος ἐγώ, διὰ
» τὰς κατὰ Βουλγάρων διαφόρους ἐκστρατείας
» τοῦ Βασιλείου, χάρις δὲ εἰς τὸ νεωστὶ μετα-
» φρασθὲν Συριακὸν χρονικὸν τοῦ Γιαχᾶ, ἠδυ-
» νήθην νὰ προσθέσω κεφάλαια ὅλως νέα εἰς τὴν
» ἐξιστόρησιν τῶν ἐν Συρίᾳ πολέμων κατὰ τῶν
» Φατιμιτῶν τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὴν τοιαύτην
» ἐργασίαν ἐδαπάνησα χρόνον ἄμετρον, τὸν ὁποῖον
» δυσκόλως δύναται νὰ φαντασθῇ ὁ ἀναγνώ-
» στης· χιλιάδας ἐπὶ χιλιάδων ὡρῶν. Ἡ ἀμοιβὴ
» τῶν μόχθων μου θὰ εἶναι πλήρης ἐὰν τὸ ἔργον
» μου ἐκτιμηθῇ ὑπὸ τῶν εἰδότων ὡς χρήσιμον
» πρὸς γνῶσιν τῆς τόσον σκοτεινῆς εἰσέτι ἱστο-
» ρίας τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμίσεως τῆς Εὐρώπης
» περὶ τὸ χιλιοστὸν μετὰ Χριστὸν ἔτος ».

Πᾶς ὁ διερχόμενος τὸ βιβλίον θὰ δικαιώσῃ τὸν συγγραφέα δι' ὅσα εἰς τὸν πρόλογον λέγει περὶ τοῦ ἔργου του· ἡ περὶ τῶν αὐτοκρατόρων Ζιμισκῆ καὶ Βασιλείου συγγραφή του ἀποτελεῖ, καθὼς καὶ ἡ προηγηθεῖσα περὶ Νικηφόρου, πιστὴν καὶ λεπτομερῆ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς των καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ποικίλας φάσεις. Πανταχοῦ διαφαίνεται τὸ ἀκάματον τῶν ἐρευνῶν του πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ἐξιστορουμένων συμβάντων· ἡ δὲ κοινωνικὴ ἐν γένει κατάστασις τῶν κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας, καθὼς καὶ ἡ τῶν διαφόρων ἐθνῶν πρὸς τὰ ὁποῖα αὕτη ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν ἢ εἰς σύγκρουσιν, ἐκτίθενται μεθ' ὅσης καὶ αἱ περιπέτειαι τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους λεπτομερεῖς ἀκριβείας. Ἐξ ἄλλου, τὸ εὐσυνείδητον τοῦ συγγραφέως προφυλάττει αὐτὸν ἀπὸ πάσης παρακεκινδυνευμένης εἰκασίας. Ὁπόταν δὲν ἔχῃ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ πληροφοριῶν ἀσφαλῶν, ἐκφράζεται μετ' ἐπιφυλάξεως, τὴν δὲ σπάνιν πηγῶν βασίμων ἐπιμαρτυρεῖ ἡ συχνὴ κατὰ τὴν ἀφήγησιν χρῆσις τῶν ἐπιρρημάτων *ἴσως*, *πιθανῶς*, σπανιώτερον δὲ καὶ τοῦ *προφανῶς* ἢ *βεβαίως*.

Ἔχει τι τὸ καινοφανὲς ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ βιβλίου: «ἡ Βυζαντινὴ ἐποποιία περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος»· ὑποθέτομεν ὅτι δι' αὐτῆς οἱ ἐκδόται ἐσκόπουν τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς κατὰ παντὸς τοῦ Βυζαντινοῦ ἀρχαίας προκαταλήψεως. Εὐτυχῶς ὅμως ἡ τοιαύτη προκατάληψις διαλύεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, χάρις εἰς τὰ πολλὰ ἄξια λόγου συγγράμματα διὰ τῶν ὁποίων, πρό τινων ἤδη ἐτῶν, ἤρχισε διαφωτιζομένη ἡ μεσαιωνικὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱστορία. Μεταξὺ τῶν πρὸς τοῦτο ἐπιτυχῶς ἐργασθέντων κατέχει θέσιν ἐκ τῶν πρωτίστων ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς εἰς τὸν ὁποῖον, παρεκτὸς τοῦ προκειμένου ἔργου καὶ τῆς ἤδη μνημονευθείσης ἱστορίας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ὀφείλομεν τὴν σπουδαιοτάτην Συλλογὴν τῆς Βυζαντινῆς Συγιλλογραφίας, τὴν γλαφυρὰν περιγραφὴν τῶν εἰς τὰς Πριγκηπονήσους διαδραματισθέντων συμβάντων, καὶ σειρὰν ὅλην μονογραφιῶν μαρτυρουσῶν τὴν ἔκτασιν τῶν γνώσεών του περὶ τὰ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου καθόλου. Τὸ νέον του ἔργον, καὶ ἄνευ τοῦ πομπώδους τίτλου ἤθελεν ἑλκύσει, ὡς εἵλκυσε, τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ ἐξεγείρει τὴν περιέργειάν των. Ἕνεκα τῶν ὀδυνηρῶν περιστάσεων τοῦ παρελθόντος ἔτους ἡ δημοσίευσις τῆς «Βυζαντινῆς ἐποποιίας κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα», δὲν ἔγεινε εἰσέτι παρ' ἡμῖν ὅσον ἔπρεπε γνωστή. Ἀλλ' εἰς Γαλλίαν καὶ ἀλλαχοῦ ἐξετιμήθη κατ' ἀξίαν, ἡ δὲ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου θὰ ἐνθαρρύνῃ ἐλπίζομεν τὸν συγγραφέα εἰς τὴν ἐξακολούθησίν του κατὰ τὴν εἰς τὸν πρόλογόν του ἐπαγγελίαν. « Ἐάν, λέγει, » ὁ Θεὸς μοὶ χαρίσῃ ζωήν, θ' ἀφηγηθῶ ἔτι, εἰς » ἕνα ἢ δύο τόμους, τὴν μετὰ τὸν θάνατον Βα- » σιλείου τοῦ Β' ἱστορίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Κων- » σταντίνου, καθὼς καὶ τὰς παραδόξους βασι- » λείας τῶν θυγατέρων τοῦ τελευταίου τούτου, » Ζωῆς καὶ Θεοδώρας, καὶ τῶν συζύγων ἢ ἐρα- » στῶν αὐτῶν, μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1057 ἐκθρονί- » σεως τοῦ γέροντος Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ. » Διὰ τῆς τότε ἀναρρήσεως Ἰσαὰκ τοῦ Κομνη- » νοῦ λήγει ἡ σειρὰ τῆς ἐνδόξου Μακεδονικῆς » δυναστείας. Οὕτω θὰ συμπληρώσω, ἐὰν ἔχω » ζωήν, τὰ χρονικὰ ἑνὸς ὅλου αἰῶνος τῆς Βυ- » ζαντινῆς περιόδου, ἀπὸ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ » Νικηφόρου Φωκᾶ μέχρι τῆς τοῦ ἐξ ἴσου ἀν- » δρείου στρατηγοῦ ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγέτης » νέας ἐνδόξου δυναστείας, καὶ θὰ παραδώσω » τότε τὸν κάλαμον εἰς τὸν μέλλοντα ἱστοριο- » γράφον τῶν Κομνηνῶν ». Ἐπιτρέπεται ἆρα γε εἰς τὸν γράφοντα νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ εἶναι Ἕλλην ὁ μέλλων οὗτος ἱστοριογράφος;

Τὸ προκείμενον βιβλίον κοσμεῖται ὑπὸ πολυπληθῶν εἰκόνων· ἡ συλλογὴ καὶ ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν παρέσχε πολλὰς φροντίδας εἰς τὸν συγγραφέα. «Προεθέ- » μην, λέγει, νὰ μὴ περιλάβω εἰς τὸ βιβλίον » τοῦτο εἰμὴ μόνον μνημεῖα σύγχρονα τῆς ἐξι- » στορουμένης ἐποχῆς, εἰς τρόπον ὥστε τὰ γε- » γονότα νὰ διαφωτίζωνται ὑπὸ τῆς τέχνης καὶ » ἀρχαιολογίας. Γνωστὴ εἶναι ἡ σπανιότης τῶν » σωζομένων μνημείων τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τῆς » δεκάτης ἑκατονταετηρίδος καὶ τοῦ πρώτου ἡμί- » σεως τῆς ἑνδεκάτης. Πρὸς περισύναξιν τῶν ὑπαρ- » χόντων καὶ ἀνεύρεσιν νέων, μὴ ἀρκούσης τῆς » δι' ἀλληλογραφίας ἀναζητήσεως, ἐπεχείρησα μα- » κρὰς περιοδείας μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Ρωσσικῆς

» Ἀρμενίας, ὅπου ἐπεσκέφθην τὰ ἐρείπια τῆς » περιωνύμου μητροπόλεως τῶν συγχρόνων τοῦ » Βουλγαροκτόνου Βασιλείου Παγκρατιδῶν ». Ἡ δυσκολία τῆς εὑρέσεως δὲν ἐμπόδισε τὸν K. Schlumberger ἀπὸ τοῦ νὰ περισυνάξῃ περὶ τὰς 240 εἰκόνας. Αἱ πλεῖσται ἐλήφθησαν ἐκ μωσαϊκῶν, ἐκ χειρογράφων, διπτύχων καὶ τριπτύχων εὑρισκομένων εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπης μουσεῖα καὶ εἰς ἰδιωτικὰς συλλογάς. Πολλαὶ τῶν εἰκόνων τούτων πρῶτον ἤδη δημοσιεύονται. Ἀποτυπώσεις νομισμάτων, τοπογραφίαι φωτογραφικαί, συμπληροῦν τὴν συλλογήν, ἐπίσης ἐν συνόλῳ πλουσίαν ὅσον καὶ ἡ κοσμοῦσα τὴν ἱστορίαν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Οὕτω παρεκτὸς τῆς φιλολογικῆς ἀξίας των, τὰ δύο ταῦτα βιβλία ἀποτελοῦν ἀληθῆ λευκώματα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

Β*

ΕΠΙ ΤΗι ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

1798—1898

Ο ΡΗΓΑΣ[1]

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

Ρηγας.—Πανταζης.—Σητσαιος, ἰατρός.—Αργεντης, ἔμπορος.—Καπεταν Σταθης.—Παπα Κοσμας.—Φωτιος, διδάσκαλος.—Σκουφας.—Χριστοφορος Περραιβος.—Ἀξιωματικος Αὐσιριακος.—Αὐγη, κόρη τοῦ Καπετὰν Στάθη.—Η Μαμμη της.—Ο Πασας Πασβανογλουε, φίλος τοῦ Ρήγα.—Ο Μαρασλη Πασας—Ο Φρουραρχος του Βελιγραδιου.—Αλης, λιποτάκτης.—Ἀξιωματικος—Δυο στρατιωται.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

Ἡ κατοικία τοῦ Καπετὰν Στάθη.

Ἡ Αὐγὴ προσεύχεται γονυπετὴς πρὸ τῶν εἰκόνων. Ὁ Ρήγας ἐμφανίζεται εἰς τὴν θύραν καὶ εἰς τὴν θέαν τῆς νεάνιδος ἵσταται ἐπὶ μικρὸν ἀμφιταλαντευόμενος καὶ ποιεῖ ἓν βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω ὅπως ἐξέλθῃ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ κόρη ἐγείρεται, φιλεῖ τὴν εἰκόνα καὶ στρέφουσα βλέπει τὸν Ρήγαν.

ΣΚΗΝΗ Ε'

ΡΗΓΑΣ, ΑΥΓΗ.

ΡΗΓΑΣ

Προσεύχεσαι. Πόσες φορὲς οἱ πρόγονοί σου, κόρη,
μὲς στῆς δουλείας τὰ δεινὰ καὶ μέσα στὴν τρομάρα
γονάτισαν ἐμπρὸς σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα!
Πόσες φορὲς τὰ χείλη των δὲν ἔχουνε φιλήσει
τὸ μέρος ποὺ ἀκούμπησες μ' εὐλάβεια τὰ δικά σου
κ' ἐρράντισαν μὲ δάκρυα τὴν ὄψη τῆς ἁγίας.
Ἔχεις τὸν ἴδιο τὸν παλμὸ ποὺ ἐκτύπα στὴν καρδιά των;

ΑΥΓΗ

Τὴν Παναγιὰ παρακαλῶ τὸ χέρι της ν' ἁπλώσῃ
νὰ σώζῃ τὸν πατέρα μου, τοὺς ἐκλεκτοὺς νὰ σώζῃ
ποὺ νύκτα μέρα ἐργάζονται τὸ Γένος νὰ λυτρώσουν.

ΡΗΓΑΣ

Λυποῦμαι πῶς σ' ἐτάραξα στὴν προσευχή σου κόρη.
Ζητοῦσα τὸν πατέρα σου. Σὰν ἐπιστρέψῃ εἰπέ του
ὅτ' εἶν' ἀνάγκη γλήγορα νὰ τὸν ἰδῶ.

ΑΥΓΗ

Τὸν στέλλω.

(*μετὰ δειλίας*)

Ἀναχωρεῖς ὀγλήγορα διὰ τὴν Βενετίαν;

ΡΗΓΑΣ

Ναί.

ΑΥΓΗ

Πρόσεχε στὸν δρόμον σου.

ΡΗΓΑΣ

Εἶν' ἀσφαλὴς ὁ δρόμος.

ΑΥΓΗ

Τὸ ξεύρω—ἀλλὰ στοὺς φίλους σου ἐμπιστοσύνην ἔχεις;

ΡΗΓΑΣ

Βέβαια. Τί ἐρώτησις! Εἶν' ὅλοι ἀδελφοί μας.

ΑΥΓΗ

Πῶς πώλησαν τὸν Ἰωσὴφ οἱ ἀδελφοί του, σκέψου.

(*ἐν ταραχῇ*)

Γνωρίζω—ὑποπτεύομαι—σ' ἐχθρεύονται—

ΡΗΓΑΣ

Μὴν τρέμῃς.
Μ' ἐχθρεύονται; καὶ ποιὸς στὴν γῆν δὲν ἔχει τοὺς ἐχθρούς του;
ποιὸ δένδρον ὅσο στέκεται τὸν ἴσκιο του δὲν ἔχει;
Ἀλλ' οἱ ἐχθροί μου πνίγονται στῶν φίλων μας τὸ πλῆθος.

ΑΥΓΗ

Ναί, κρύβοντ' εὐκολώτερα στῶν φίλων σου τὸ πλῆθος.

ΡΗΓΑΣ

Ἀλλὰ τί θέλεις νὰ εἰπῇς; ποιὸς σ' ἔχει φοβισμένην;
ἤκουσες, εἶδες τίποτε;

ΑΥΓΗ (*μ' ἐνδόμυχον ἀγῶνα*).

Δὲν ἤκουσα, δὲν εἶδα.
Μὰ πρόσεχε!

ΡΗΓΑΣ

Ὁ φόβος σου εἶνε μιᾶς κόρης φόβος.

ΑΥΓΗ (*πίπτουσα εἰς τοὺς πόδας του. Μετὰ πάθους*).

Σὺ μὲ τὸν ἅγιον ἔρωτα ὁποῦ σὲ ἀνυψόνει
θαρρεῖς πῶς ὅλες τὲς καρδιὲς ἀγάπη τὲς ἀγιάζει.
Σὺ ποῦ τὸ μάτι σου ψηλὰ εἰς τὸν σκοπό σου στρέφεις,
δὲν βλέπεις πόσοι σέρνονται στὸν βόρβορον τοῦ κόσμου,
πόσοι γιὰ πάθη ταπεινά, γιὰ τὰ συμφέροντά των
σὰν φίδια ἐναντίον σου χύνουν κρυφὸ φαρμάκι!
φυλάξου! εἶσαι ἡ ἐλπὶς πολλῶν δυστυχισμένων.

ΡΗΓΑΣ (*ἀνεγείρων αὐτήν*).

Πρέπει νὰ μένῃ ἕκαστος ἐκεῖ ὁποῦ ἐτάχθη.
Μᾶς ἔταξεν ἡ Μοῖρά μας εἰς τοὺς κινδύνους μέσα,
καὶ δὲν θὰ δειλιάσωμεν. Κι' ὁ θάνατος ἀκόμα
τοῦ πατριώτου τοῦ ἀγνοῦ, σ' αὐτὰ τὰ μαῦρα χρόνια,
στὴν γενεὰν ποῦ ἔρχεται θὰ φέρῃ εὐλογίαν.

ΑΥΓΗ (*ἀτενίζουσα αὐτὸν μετὰ λατρείας*)

Τὴν εὐλογίαν καὶ χαρὰν φέρν' ἡ ζωή σου σ' ὅλους.
Ὁ θάνατός σου—ὤ, ποτέ, ποτὲ νὰ μὴ πεθάνῃς!

---

[1] Ἴδε σελ. 74.

ΡΗΓΑΣ (*ἐν συγκινήσει. Κατ' ἰδίαν*).

Ἡ γυναικεία αὐτὴ φωνὴ μοῦ συγκινεῖ τὸ στῆθος.
Μοῦ φαίνεται βαθιὰ βαθιὰ πῶς φθάνει ἀπ' τὴν πατρίδα,
ὁποῦ μιὰ μάννα ἀνησυχεῖ γερόντισσα μητέρα.
Μοῦ ἐνθυμίζει τὴ γλυκειά, μικρή μου ἀδερφούλα,
εἶνε στὴν ἡλικία της· στὰ εἴκοσι κοντεύει.
Μοῦ λέγουν πῶς εἶν' ὄμορφη· ἄμποτε νὰ μὴν ἦτο!
Γιατὶ σὰν ὄρνιο ἀχόρταγο ὁ τύραννος ματιάζει
τὸ κτῆμα τ' ὡραιότερο τοῦ δούλου. Εἶνε λουλοῦδι,
ποῦ ἀνίδεο ἀνθοβόλησεν εἰς ἠφαιστείου χείλη.
Νἄλθουν ἐδῶ τοὺς ἔγραψα. Μὰ δὲν ἀφίν' ἡ μάννα
τὴ γῆ ποῦ ριζοβόλησε σὰν γέρικο πλατάνι,
κ' ἡ ἀδελφὴ δὲν εἰμπορεῖ νὰ χωρισθῇ τὴ μάννα.

ΑΥΓΗ

Μάννα καὶ κόρη! ὦ σκληρὸ θὰ ἤτανε τὸ χέρι
ἐκεῖνο ποῦ θὰ χώριζε τ' ἀχώριστο ζευγάρι. —
Εἶχα κ' ἐγὼ τὴ μάννα μου, ἀλλ' ἄσπλαχνο μαχαῖρι
γιὰ πάντα μᾶς ἐχώρισε.

(*κλαίει*)

ΡΗΓΑΣ

Δυστυχισμένη κόρη! —
Ὦ δάκρυα ποῦ τρέχετε σὰν τὸ μαργαριτάρι
ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς ποῦ σχίζει ἄγιος πόνος!
μὲ λύπη καὶ μ' εὐλάβεια νὰ τρέχετε σᾶς βλέπω,
καὶ στὴν καρδιά μου ἀντιλαλοῦν οἱ στεναγμοὶ καὶ θρῆνοι
τόσων ἀθώων ποῦ ἄγρια ὁ βάρβαρος σπαράζει,
καὶ μὲ τρομάρα στρέφουνε τὸ μάτι ὁλόγυρά των
κ' ἐκδικητὴ προσμένουνε, καὶ καρτεροῦν σωτῆρα! —

(*πρὸς τὴν Αὐγήν*)

Πηγαίνω! εἶν' ἀτίμητη κάθε στιγμὴ ποῦ φεύγει·
κάθε στιγμὴ ποῦ χάνεται βαφτίζεται στὸ αἷμα
καὶ εἰς τοὺς δούλους φαίνεται ἀτέλειωτος αἰῶνας. —

(*λαμβάνων τὴν χεῖρά της*)

Αὐγή, μὴ κλαῖς. Ἀλλ' ἔλπιζε κ' εἰς τὸν Θεὸν προσεύχου.

ΑΥΓΗ

Φεύγεις; Μαζί σου ὁ Θεός. Πρόσεχε τὴ ζωή σου,
γιατὶ στοῦ δένδρου τὴν κορφὴ τ' ἀστροπελέκι πέφτει.

(*Μόλις ὁ Ρήγας ἐξέρχεται καὶ ἡ Αὐγὴ κάμνει βήματά τινα πρὸς τὴν θύραν, ὡσεὶ θέλουσα νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ*).

ΣΚΗΝΗ ϛ'

ΑΥΓΗ, *μόνη*.

Δὲν ξεύρω ἂν ἔκαμα καλὰ νὰ σιωπήσω. Πρέπει
νὰ μάθῃ ὅλα κι' ἄγρυπνο τὸ μάτι του νὰ τῶχῃ
στὸν Μαργαρίτην. Ἤθελα νὰ τοῦ τὰ μολογήσω,
ἀλλ' ἡ ντροπὴ μ' ἐσύγχισε καὶ μοῦκλεισε τὸ στόμα. —
ἔπρεπε, ἢ δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ πάντα;

(*Βαίνει μέχρι τῆς θύρας, καὶ ἐπιστρέφουσα ἵσταται λυπημένη ἐπὶ μικρόν. Μετ' ἄλγους*)

Ἄχ, τὸ φτωχὸ κατῶφλί μας δὲν θὰ πατήσῃ πλέον
μὲ βῆμα ὑπερήφανον. Οὐδ' ἡ γλυκειὰ φωνή του,
ποῦ ἡ καρδιά μου σπαρταρᾷ στὸν ἦχό της καὶ τρέμει,
δὲν θ' ἀντηχήσῃ πιὰ ἐδῶ. — Πηγαίνει! καὶ ποιὸς ξεύρει,
ἂν θὰ τὸν ἀντικρύσω πιά; — Καρδιά μου τί σπαράζεις;
Ἂν ζήσῃ, ζῶ· ἀλλ' ἂν χαθῇ, κ' ἐγὼ θεν' ἀποθάνω!

(*εἰσέρχεται ἡ Μάμμη της*).

ΣΚΗΝΗ Β'

ΑΥΓΗ, ἡ ΜΑΜΜΗ της.

ΑΥΓΗ

Ἄχ, Μάμμη, ἀραιόνεται τῶν φίλων μας τὸ τάγμα·
ὁ ἕνας πλέον ἔφυγεν, ὁ ἄλλος θενὰ φύγῃ,
καὶ θενὰ μείνωμ' ἔρημες ἐμεῖς οἱ δυὸ γυναῖκες.

ΜΑΜΜΗ

Δυὸ εἴμεθα ἐμεῖς ἐδῶ ποῦ θὰ τοὺς στερηθοῦμε,
χιλιάδες τοὺς προσμένουνε μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα.

ΑΥΓΗ

Καὶ εἶσαι τόσον ἥσυχη! Ὦ, πόσο σὲ ζηλεύω!

ΜΑΜΜΗ

Ναί, ἥσυχη. — Κ' ἐλόγιασες τί ἔχω περασμένα,
γιὰ ν' ἀποκτήσω, κόρη μου, αὐτὴ τὴν ἡσυχία;
Ζηλεύεις δῶρο π' ἀκριβὰ τὸ ἔχω ἀγορασμένο.
Ὅταν ἐμπρός σου τὸν νεκρὸν ἀτάραχο κυττάζεις,
ξεύρεις τί πόνοι ἐστρέβλωσαν τὴν ὄψι του ὡς νὰ φθάσῃ
ἐκείνη τὴν μαρμάρινη γαλήνην ὁποῦ βλέπεις; —
Ἄχ, ἡ ζωή μου πέρασε μ' αἰώνιο καρδιοκτύπι.
Καὶ γύρω μου σὰν θέριζε τοῦ Τούρκου τὸ δρεπάνι.
ἐπρόσμενα σὰν χριστιανὴ πῶς θἄλθῃ κ' ἡ σειρά μου.
Ἀλλ' ὁ σκληρὸς ὁ τύραννος διαλέγει σὰν τὸ Χάρο.
Ἀφίνει τὰ ξερόκλαδα καὶ κόφτει τὰ λουλούδια.
Μοῦ πῆρε τὴ μητέρα σου, τ' ἀδέρφια σου μοῦ πῆρε. —
Παιδάκι μου, δὲν εὔχομαι ποτέ σου ν' ἀποκτήσῃς
τὴν ἡσυχία ποῦ γεννοῦν μεγάλες δυστυχίες. —
Ἀλλὰ κ' ἐγὼ τοὺς πόνους μου καὶ τὲς λαχτάρες ἔχω,
ποῦ τοὺς τρομάζω πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους τοὺς πολέμους.

(*λαμβάνει τὴν Αὐγὴν ἐκ τῆς χειρός*)

Αὐγή, παιδὶ τῆς κόρης μου, παρηγοριά μου μόνη,
εἶνε καιρὸς ποῦ μυστικὴ σὲ κρυφοτρώγει ἀρρώστια.
Μαῦρο σκουλῆκι ἐφώλιασε στὰ φυλλοκάρδια τοῦ ἄνθους,
κ' ἐχλώμιασαν τὰ φύλλα του κ' ἐχάθη κ' ἡ θωριά του.
Τὸ μάτι μου, ποῦ γέρασε νὰ βλέπῃ, δὲν γελιέται.

(*προσηλόνει τὸ βλέμμα εἰς τὴν ὄψιν τῆς Αὐγῆς*)

Αὐγή, τὸν Ρήγαν ἀγαπᾷς!

ΑΥΓΗ (*νεύουσα κάτω τοὺς ὀφθαλμούς*).

Ναί, Μάμμη.

ΜΑΜΜΗ (*συμπλέκουσα τὰς χεῖρας ἐν ἀπελπισίᾳ*).

Συμφορά μας!

(*εἰσέρχεται ὁ Στάθης*)

ΣΚΗΝΗ Η'

ΣΤΑΘΗΣ καὶ αἱ προηγούμεναι.

ΣΤΑΘΗΣ

(*ἀτενίζων ἐναλλὰξ τὴν κόρην καὶ πενθεράν του*).

Ὄχι, παιδί μου. Δὲν μπορῶ στὴν ὄψι σου νὰ βλέπω
τὸν πόνο αὐτό, τὴν ταραχή.

(*πρὸς τὴν πενθεράν του*)

Ἀλλὰ καὶ σὺ τὰ ἴδια;
Τέτοιες στιγμὲς—καὶ σεῖς ἀντὶ μὲ τὸ δικό σας θάρρος
νὰ κάνετ' ἐλαφρότερο τὸ βάρος τῆς καρδιᾶς μου,
νὰ τὴν λυγίζετε μ' αὐτὰ τὰ δάκρυα; Τόσα χρόνια
δὲν συνειθίσατε σ' αὐτὴ τοῦ χωρισμοῦ τὴν ὥρα,
καὶ δὲν τὴν ἐπροσμέναμε μὲ μυστικὴ λαχτάρα;

ΑΥΓΗ (*κατ' ἰδίαν*).

Τὸ μυστικὸ δὲν τ' ἄκουσεν. Ἄχ, τὸ Θεὸ δοξάζω!

ΜΑΜΜΗ

Ἀλλοίμονον, ἂν τό νοιωθε!

ΑΥΓΗ

Φεύγεις λοιπόν, πατέρα;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἡ ὥρα πλέον ἔφθασε.

ΜΑΜΜΗ

Ἀλλὰ γιὰ ποῦ, δὲν εἶπες.

ΣΤΑΘΗΣ

Γιὰ τὴν Κριμαία.

ΑΥΓΗ

Μόνος σου; τί μακρυνὸ ταξεῖδι!
Γιατί πηγαίνεις, δὲν ρωτῶ· εἰς τὴν πατρίδ' ἀνήκεις.

ΣΤΑΘΗΣ

Μὲ στέλλει ὁ Ρήγας νὰ ἰδῶ τὸν Λάμπρο τὸν Κατσώνη,
στὴν Ἄσπρη θάλασσ' ἀπὸ κεῖ μαζί του νὰ κατέβω.

ΑΥΓΗ

Κ' ἐμεῖς ποῦ θενὰ μείνωμε; κ' ἐμᾶς ποῦ μᾶς ἀφίνεις;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἄχ, μὴν ἐγγίζῃς τὴν πληγή, ποῦ καίει μὲσ στὴν καρδιά μου —

ΑΥΓΗ

Συχώρα, δὲν σ' ἐρώτησα γιὰ νὰ λιγοψυχήσῃς.
Τὸ θάρρος σου ποῦ ἀνίκητο τὸ θέλεις τέτοιες ὧρες,
δὲν τὸ κλονίζω. Πήγαινε τὸ χρέος σου νὰ κάμῃς.
Δὲν θὰ χαθοῦμε. —

ΣΤΑΘΗΣ

Ἄλλοτε μαζὶ μὲ τὸν Κατσώνη
σὰν πήγαινα στὸν πόλεμο, δὲν εἶχα τόση λύπη.
Ἤσουν μικρή, καὶ σ' ἄφινα στὸ σπίτι μας, στὴ σκέπη
τῆς μάννας σου τῆς ἄμοιρης. Μὰ σήμερα ἡ καρδιά μου
βαθιὰ ραγίζει, κόρη μου. Μεγάλη ἐμπρός μου στέκεις
στὰ χρόνια σου τὰ πι' ὄμορφα, καμάρι μου! καὶ φεύγω,
καὶ σὲ ἀφίνω μοναχὴ στὰ ξένα — ὤ, καρδιά μου!

ΜΑΜΜΗ

Στάθη μου, κλάψε· ἀλάφρωσι τὰ δάκρυα θὰ σοῦ φέρουν.

ΑΥΓΗ

Πατέρα! κλαῖς, πατέρα μου; — ὤ, ἱερὸ τὸ δάκρυ
ποῦ βρέχει βλέφαρα πατρός. — Γιὰ ἰδὲ πόσο γενναία
κοντά σου στέκω! Ἐστέγνωσε τὸ δάκρυ τὸ δικό μου.

ΣΤΑΘΗΣ

Αὐγή μου, κόρη μου ἀκριβή —

(*ἀπομάσσει τὸ δάκρυ του*)

ἐπέρασε καὶ πῆγε. —
Ἐμὲ τὸ ναύτη, ποὔθρεψαν οἱ πόλεμοι κ' οἱ ἀντάρες,
ἡ κόρη σὺ μ' ἐντρόπιασες. Μὲσ στὴ βαρειὰ τὴν ὥρα
μ' ἐστήριξες. Πιὸ ἥσυχα καὶ θαρρετὰ πηγαίνω. —
Μονάχες δὲν θὰ μείνετε· γιὰ τοῦτο ἔχω φροντίσει.
Κοντὰ στὴν οἰκογένεια τοῦ φίλου μας Ἀργέντη
θὰ βρῆτε καταφύγιον, θὰ βρῆτε προστασία.
Κι' ἂν εὐλογήσῃ ὁ οὐρανὸς τὰ δίκαιά μας ὅπλα,
ὕστερα στὴν πατρίδα μας ποῦ ἥσυχοι θὰ ζοῦμε,
ἂν θέλῃ ὁ παντοδύναμος, θὰ μὲ γηροκομήσῃς.
Τῆς λευθεριᾶς τὸ ἀθάνατο λουλοῦδι θενὰ κόψῃς,
ποὔθρεψαν τόσων ἀδελφῶν τὰ αἵματα τ' ἀθῶα.
Στὸ μνῆμα τῆς μητέρας σου θὰ πᾷς νὰ γονατίσῃς
καὶ τὸ ἀγνὸ τὸ δάκρυ σου στὸ ἐλεύθερό της χῶμα
θὰ στάξῃ σὰν ἁγίασμα. — Λοιπόν, παιδί μου —

ΑΥΓΗ

Ἄχ, φεύγεις,
πηγαίνεις! Μ' ἐνανούρισες μὲ τὰ γλυκά σου λόγια
καὶ μ' ἐξυπνίζεις φεύγοντας. Ἐπέταξαν τὰ ὡραῖα,
τὰ μαγεμένα ὀνείρατα κ' ἦλθε ξανὰ ἡ ἀλήθεια! —
Ἀλλὰ — πρὶν φύγῃς ἤθελα νὰ σοῦ ζητήσω —

ΣΤΑΘΗΣ

Λέγε.
Τί θέλεις; τί ἐπιθυμεῖς;

ΑΥΓΗ

Νὰ μοῦ ἀφήσῃς θέλω
ἕνα πιστό μου σύντροφο.

ΣΤΑΘΗΣ

Τὴν Μάμμη σου δὲν ἔχεις;

ΑΥΓΗ

Ὑπάρχει καὶ πιστότερος ἀκόμα γιὰ μιὰ κόρη,
ποῦ θενὰ μείνῃ μοναχὴ στὰ ξένα. Εἶνε φίλος,
ποῦ νὰ μὲ σώσῃ δύναται κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου,
ἂν εἶνε χρεία.

ΣΤΑΘΗΣ

Κόρη μου, θαρρῶ, καταλαβαίνω.

(*σύρει ἐκ τῆς ζώνης του ἐγχειρίδιον*)

ΜΑΜΜΗ (*ἔντρομος*).

Τί ἔχεις στὸ νοῦ σου; —

ΑΥΓΗ (*πρὸς τὸν πατέρα της*).

Δός μού το.

ΜΑΜΜΗ

Τρελλάθηκες, παιδί μου;

ΣΤΑΘΗΣ

Λάβε το, κι' ἀχρησίμευτο σοῦ εὔχομαι νὰ μείνῃ. —

(*ἡ Αὐγὴ τὸ λαμβάνει καὶ τὸ κρύπτει εἰς τὸν κόλπον της*)

ΜΑΜΜΗ

Τί κάνεις, Στάθη;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἡσύχασε. Τοῦ Στάθ' ἡ θυγατέρα
μπορεῖ μαχαῖρι νὰ φορῇ. — Ἀλλὰ γιατί βραδύνω;
Τὲς μετρημένες μας στιγμὲς τοῦ κάκου τὲς μακραίνω.

ΑΥΓΗ

Καὶ πότε θ' ἀνταμώσωμεν;

ΣΤΑΘΗΣ (*δεικνύων τὸν οὐρανόν*).

Ἐκεῖνος μόνον ξεύρει.

(*ἀνοίγει τὰς ἀγκάλας του*)

Ἐδῶ, παιδί μου! — καὶ ἄμποτε τὸ φίλημά μας τοῦτο,
Θεέ μου, τὸ τελευταῖο μας στὸν κόσμο νὰ μὴν εἶνε!

(*ἐνῷ κρατεῖ τὴν Αὐγὴν ἐνηγκαλισμένην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, τείνει τὴν δεξιὰν εἰς τὴν πενθεράν του*).

[*Ἡ αὐλαία πίπτει*].

(Ἕπεται συνέχεια)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Κατὰ τὰς κλίσεις καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ ἕκαστος δύναται νὰ εὔχεται τὴν νίκην εἰς τὸ ἕτερον τῶν μαχομένων ἐθνῶν, τοὺς Ἱσπανοὺς ἢ τοὺς Ἀμερικανοὺς ἢ καὶ μετὰ πλήρους ἀδιαφορίας νὰ παρακολουθῇ τὸν ἀρξάμενον ἀγῶνα αὐτῶν. Ἀλλὰ πρὸς μίαν μορφὴν ἀναμεμιγμένην ἐκ μοιραίας φορᾶς τῶν πραγμάτων εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν, πρὸς μίαν μορφήν, ἥτις ἐνῷ εὑρίσκεται μακρὰν τοῦ πυρὸς καὶ τῶν σφαιρῶν τῆς μάχης διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ πέσῃ μεταξὺ τῶν πρώτων ἀγωνιζομένων, θῦμα εὐγενὲς στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως, πρὸς μίαν μορφὴν στρέφεται ἀμέριστος ἡ συμπάθεια πάντων καὶ ἡ μορφὴ αὕτη εἶνε ἡ τῆς Ἀντιβασιλίσσης τῆς Ἱσπανίας Χριστίνης.

Ὅπως καταστήσωμεν ταύτην μᾶλλον γνώριμον εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν παραθέτομεν συνοψίζοντες ἐκ σκιαγραφίας δημοσιευθείσης εἰς ἔγκριτον περιοδικὸν τῆς Ἑλβετίας τὰ κατωτέρω.

*

Ἡ Χριστίνα τῆς Ἱσπανίας φέρει εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὰς ἀτυχεῖς ἐκείνας Ἱσπανίδας βασιλίσσας ἃς ἐξιδανίκευσεν ἡ ποίησις τοῦ Σίλλερ καὶ τοῦ Οὐγγώ. Μόνη ἐκ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς οἰκογενείας της ἐν τῇ Αὐλῇ· ξένη, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον αὐτῆς ἐγκλημα πρὸ τῶν ὀμμάτων λαοῦ φιλυπόπτου· χηρεύσασα εἰς ἡλικίαν εἰκοσιὲξ ἐτῶν· ἐξαρτωμένη διὰ τῆς ἀγάπης ἐκ τῆς ἀδρᾶς ὑπάρξεως λεπτοῦ καὶ ἀδυνάτου παιδίου· ἠναγκασμένη, ἄνευ οἱαςδήποτε προπαρασκευῆς, ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν τοῦ κράτους καὶ νὰ ἐξασκήσῃ ταύτην εἰς χρόνους δυσχερεστάτους, κατώρθωσε μέχρι τοῦδε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ πάντα διὰ μιᾶς καὶ μόνης δυνάμεως ἣν κατέχει: τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸ καθῆκον καὶ εἰς τὴν ἀρετήν. Ἀλλὰ τῆς εὐτυχίας οὐδὲ τὴν σκιὰν ἔσχε ποτὲ ἡ ταλαίπωρος αὐτὴ ἡγεμονίς. Δευτέρα σύζυγος τοῦ Ἀλφόνσου ΙΒ', ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετέλεσεν ἐν ἀγωνιώδει ἀμφιβολίᾳ περὶ τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ· καὶ ὅταν ἐπείσθη ὅτι εἶχε κατακτήσῃ ἀληθῶς τὴν καρδίαν του, ἐσήμανε συγχρόνως καὶ ἡ ὥρα τοῦ αἰωνίου χωρισμοῦ.

Διηγοῦνται θλιβερωτάτας λεπτομερείας περὶ τοῦ γάμου αὐτῆς. Δὲν εἶχε παρέλθῃ ἓν ἔτος ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Ἀλφόνσου Μερσεδῆς καὶ ἡ πληγὴ ἦτο ἀκόμη νωποτάτη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ βασιλέως, ὅστις εἶχεν ἀγαπήσῃ θερμῶς τὴν γυναῖκα του. Ἐν τούτοις τὸ συμφέρον τῆς δυναστείας ἐπέβαλλε τὴν σύναψιν δευτέρου γάμου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διαδοχῆς καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν Ἱσπανῶν ὑπουργῶν ἀπέβη ὑπὲρ τῆς Χριστίνης, αὐστριακῆς ἡγεμονίδος, ἐκ τοῦ τόσον γονίμου εἰς ἀρχιδοῦκας καὶ ἀρχιδουκίσσας οἴκου τῶν Ἀψβούργων, χάρις εἰς τὰ δεκαὲξ τέκνα τῆς Μαρίας Θηρεσίας καὶ τὰ δεκαεπτὰ τοῦ Λεοπόλδου Β'.

Ἡ Χριστίνα ἦτο κόρη τῆς ἀρχιδουκίσσης Ἐλισάβετ, ἥτις καὶ διὰ τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τῆς καλλονῆς της ἐλάμπρυνεν ἄλλοτε τὴν Βιενναίαν αὐλήν. Ἀλλ' ἡ θυγάτηρ πολὺ ὀλίγον ὁμοίαζε πρὸς τὴν μητέρα· μόνον κατὰ τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ χαρακτῆρος εἶχε τι κοινὸν πρὸς ἐκείνην· ὡς πρὸς τὴν μορφὴν ὅμως ἡ μέλλουσα βασίλισσα τῆς Ἱσπανίας ἦτο γυνὴ μᾶλλον ἰσχνή, ξανθὴ καὶ γαλανόφθαλμος, γερμανὶς σχεδὸν ἐντελῶς ἐστερημένη κάλλους.

Ἡ πρώτη μετὰ τοῦ Ἀλφόνσου συνάντησις αὐτῆς ἐγένετο εἰς ἐξοχικὸν οἶκον παρὰ τὸ Ἀρκασὸν τῆς Γιρόνδης. Ἡ Χριστίνα ἀνέμενε τὸν βασιλέα παρατηροῦσα μετὰ θλίψεως εἰκόνα τῆς βασιλίσσης Μερσεδῆς ἀποτεθειμένην ἐπὶ τῆς τραπέζης. Εὐθὺς ὡς ἐκεῖνος εἰσῆλθεν ἐπέδειξε τὴν εἰκόνα καὶ εἶπε διὰ φωνῆς τρεμούσης ἐξ συγκινήσεως:

— Ἡ θερμοτάτη ἐπιθυμία μου εἶνε νὰ τῆς ὁμοιάσω καθ' ὅλα· καθῆκον ἔχω νὰ καταλάβω τὴν θέσιν της, ἀλλὰ δὲν ἔχω καὶ τὴν ἀξίωσιν νὰ τὴν ἀντικαταστήσω.

Ὁ βασιλεὺς δὲν ἀπήντησεν, ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἔγραψε πρὸς αὐτὴν ἐπιστολὴν λέγων ὅτι θαῦμα εἶχε συμβῇ ἐν τῇ καρδίᾳ του καὶ ὅτι ἂν ἔστεργεν εἰς τὸ συνοικέσιον ἡ ἕνωσίς των θὰ ἦτο δι' αὐτὸν δεύτερος γάμος ἐξ ἔρωτος. Ἐν τούτοις τὸ θαῦμα αὐτὸ εἶχεν ἀνάγκην τοῦ χρόνου ὅπως συντελεσθῇ πλῆρες. Ἐν ἀρχῇ ἡ Χριστίνα μετὰ πολλῆς δεξιότητος ἐτήρησε στάσιν ὅλως ἐπιφυλακτικήν, οὐχὶ ὀ' ἄμικτον ἀγερωχίας τινός, ἥτις ἀπήρεσεν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ ἀπαρέσκει πως ἔτι καὶ νῦν. Ἀλλ' ἡ ἐπιφύλαξις αὕτη τὴν διεφύλαξεν ἀπὸ ἐνδεχομένων ἐξ ἀπειρίας σφαλμάτων καὶ ἐξησφάλισε τὸ μέλλον. Ἄλλως δὲ ἡ πιστὴ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων, ἡ ἐκ τῆς ἡγεμονικῆς αὐτῆς ἀνατροφῆς προερχομένη ἀποχὴ ἀπὸ τῶν αὐλικῶν σκανδάλων καὶ ἂν ἀκόμη ταῦτα ἤγγιζον τὰ αἰσθήματα ἢ τὰ δικαιώματά της, προσείλκυσαν ταχέως τὸν σεβασμὸν ὅλων καὶ ἰδίως τοῦ συζύγου της.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ βασιλεὺς συνώδευε τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς ψελλίου, τοῦ συνήθους δώρου διὰ τοῦ ὁποίου ἐσημείου κατ' ἔτος τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου των διὰ τοῦ ἑξῆς γράμματος, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν Χριστίναν ἦτο ὡς ἡ ἐρωτικὴ αὐτοῦ διαθήκη:

«Οἱ στρατιῶται μου μετροῦσι τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν διὰ τῶν χρυσῶν γαλονίων τὰ ὁποῖα φέρουσιν εἰς τοὺς βραχίονας· χαίρω βλέπων εἰς τὸν ἰδικόν σου βραχίονα σημειουμένην τὴν ἀνάμνησιν τῶν εὐτυχῶν ἐτῶν ἅτινα μοῦ ἔδωκες».

*

Ἡ Χριστίνα ἤντλησε καὶ ἀντλεῖ σήμερον ἔτι τὴν ἠθικὴν δύναμιν, ἧς δείγματα ἔδωκεν εἰς πλείστας περιστάσεις, ἐκ τῆς στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως τὴν ὁποίαν σχεδὸν κατὰ μυθιστορικὸν τρόπον ἀπένειμε πρὸς τὸν σύζυγόν της. Ὁ Ἀλφόνσος ΙΒ' οὔτε εὐειδὴς ἦτο οὐδ' ἄλλο τι ἀξιέραστον προσὸν εἶχε πλὴν τῆς προσηνείας καὶ τῆς ἀφελοῦς προσοικειώσεως, ἥτις γενικῶς ἐχαρακτήριζε τοὺς Βουρβώνας τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Ἱσπανίας. Ἡ δὲ Χριστίνα τοὐναντίον εἶνε σιωπηλή, τυπική, ἐπιφυλακτική, ὀλίγον ψυχρὰ εἰς τοὺς τρόπους, ἀληθὴς γυνὴ τοῦ Βορρᾶ. Καὶ ὅμως ἐκ τῆς ἀντιθέσεως γεννᾶται ἡ ἁρμονία καὶ ταύτης βεβαίως προϊὸν ἦτο ὁ ἔρως αὐτῆς, ὃν οὐδ' ὁ θάνατος ἠδυνήθη νὰ καταλύσῃ

Ὡς μήτηρ εἶνε τρυφερωτάτη καὶ ἐν τῇ στοργῇ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς ὑπολανθάνει ἡ λατρεία πρὸς τὸν νεκρὸν σύζυγον. Αὐτὴ ἐπέμεινεν ὅπως φέρῃ τὸ ὄνομα Ἀλφόνσος, μολονότι ὁ ἀριθμὸς δεκατρία ἀπήρεσεν εἰς πολλοὺς τῶν περὶ τὴν Αὐλὴν προληπτικῶν Ἱσπανῶν. Ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ τοκετοῦ ἠξίωσεν ὅπως μετενεχθῇ εἰς τὸ σκυθρωπὸν ἀνάκτορον τοῦ Πάρδου, ὅπως γεννηθῇ ὁ μέλλων βασιλεὺς ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ὁ πατὴρ ἀπέθανε, ὅπως ἀναπνεύσῃ τρόπον τινὰ τὴν ὑστάτην πνοὴν ἐκείνου.

Ἡ γυνὴ αὕτη ἡ τόσον ὀλίγον διαχυτική, ἡ τόσον σοβαρά, ἡ τόσον συγκρατοῦσα ἑαυτήν, ἔχει ἐμπνεύσεις μαρτυρούσας τὴν ἐνδόμυχον δύναμιν τῶν αἰσθημάτων της καὶ ἀληθεῖς πτήσεις τῆς φαντασίας. Δὲν θὰ λησμονηθῇ ποτὲ ἡ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιβασιλείας της ἀνακαλυφθεῖσα στρατιωτικὴ ἐκείνη συνωμοσία συνεπείᾳ τῆς ὁποίας πλεῖστοι ἀξιωματικοὶ καὶ εἷς στρατηγὸς κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου εἰς θάνατον. Ἡ βασίλισσα ἐπεθύμει νὰ δώσῃ χάριν εἰς τοὺς ἐνόχους, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα, διότι ἀφ' ἑνὸς ἐθεωρεῖτο ὡς πολιτικὴ ἀνάγκη ἡ παραδειγματικὴ τιμωρία αὐτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ὑπουργοὶ ἐφοβοῦντο μήπως φανῇ ὅτι ἡ γυναικεία αὐτῆς χεὶρ ἀδυνατεῖ νὰ κρατήσῃ τοὺς χαλινοὺς τῆς ἀρχῆς.

Ἡ Χριστίνα ἀνέμεινε τότε τὴν ἡμέραν καθ' ἣν συμπληρῶν τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας ὁ μικρὸς βασιλεὺς θὰ ἐφόρει τὰ πρῶτα του ὑποδήματα. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ κατὰ τὰ εἰθισμένα ἐπανηγυρίζετο διὰ δημοτελοῦς δοξολογίας καὶ τὸ παιδίον ἐπεδεικνύετο εἰς τὸν λαόν· ἐλεημοσύναι ἐμοιράζοντο εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ δῶρα εἰς τοὺς αὐλικούς. Ἡ βασίλισσα ἔσχε τὴν εὐτυχῆ ἰδέαν νὰ σώσῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπὸ τοῦ θανάτου τὸν ἁμαρτήσαντα πρὸς τὸν θρόνον στρατηγὸν χωρὶς νὰ φανῇ κἂν ὅτι ἐκ πρωτοβουλίας αὐτῆς προήρχετο ἡ ἐπιείκεια. Ἰσχυρίσθη ὅτι εἰς τὸ μέτωπον τοῦ υἱοῦ της εἶχε διαγνώσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ὅπως ἀπονεμηθῇ χάρις. Ὁ μέλλων βασιλεὺς οἱονεὶ ἐνεκαίνιζε τὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὴν ἐνεργὸν ζωὴν δίδων τὴν πρώτην διαταγήν, διαταγὴν πλήρη μεγαλοφροσύνης. Τίς ἠδύνατο κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐπικρίνῃ τῆς μητρὸς τὴν ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ πρᾶξιν;

Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἄλλο χαρακτηριστικώτατον ἀνέκδοτον.

Εἷς δημοσιογράφος κατεδιώχθη διὰ πολιτικὸν ἔγκλημα. Ἡ σύζυγός του ἀπομείνασα ἔρημος καὶ πενομένη ἐν Μαδρίτῃ ἐζήτησε παρὰ τῆς βασιλίσσης χάριν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός της καὶ ἡ χάρις ἐδόθη εὐθύς. Ὁ δημοσιογράφος ἀποφυλακισθεὶς παρουσιάσθη ὅπως εὐχαριστήσῃ τὴν βασίλισσαν.

— Πόσα παιδιὰ ἔχετε; τὸν ἠρώτησεν ἐκείνη·

— Ἕξ, Μεγαλειοτάτη.

— Ἕξ; Εἶνε πάρα πολλὰ δι' ἕνα ἄνθρωπον τῶν γραμμάτων χωρὶς περιουσίαν. Μοιρασθῆτέ τα μαζί μου.

Καὶ ἀπὸ τῆς ἑπομένης αἱ τρεῖς κόραι τοῦ δημοσιογράφου ἐγένοντο ὑπότροφοι τοῦ ἰδιαιτέρου ταμείου τῆς βασιλίσσης.

Ἀπὸ δώδεκα ἤδη ἐτῶν βασιλεύει. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐξήσκησε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν μετὰ τόσου σεβασμοῦ πρὸς τὸ σύνταγμα καὶ τὸν καθόλου κοινοβουλευτικὸν μηχανισμόν, οὐδὲν φιλοδοξοῦσα δι' ἑαυτήν, πράγματι ἀντιβασιλεύουσα, ἤτοι ἐπιφαινομένη ὡς ἁπλῆ σκιὰ τῆς βασιλείας καὶ οὐδὲν πλέον, ὥστε ἐπὶ τέλους καὶ αὐτοὶ οἱ μᾶλλον ἀδιάλλακτοι Ἱσπανοὶ τὴν ἐσυγχώρησαν διὰ τὴν ξενικὴν καταγωγήν της.

Κατέχει τὸν θρόνον σχεδὸν ὅπως κατεῖχεν αὐτὸν ἡ τροφὸς τοῦ μικροῦ βασιλέως κατὰ τὰ ἔτη 1886 ἕως 1889, ἡ ρωμαλαία Ραιμόνδα ἡ Ἀστουριανή. Ἦτο δὲ πράγματι νοστιμώτατον τὸ θέαμα τῆς ἀξέστου ἐκείνης χωρικῆς ἥτις ἐνεφανίζετο κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς καθημένη ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Καρόλου Ε', καὶ κρατοῦσα ἐπὶ τῶν γονάτων τὴν αὐτοῦ καθολικὴν μεγαλειότητα. Ὁ μικρὸς βασιλεύς, ὠχρὸς καὶ ξανθὸς ὡς ἡ μήτηρ του, συνεπλήρου τὸ κωμικὸν τοῦ θεάματος διὰ τῆς ἥκιστα ἡγεμονικῆς αὐτοῦ μεγαλοπρεπείας, ἄλλοτε ῥίπτων τὸν πῖλον του κατὰ πρόσωπον πολυλόγου τινὸς ῥήτορος καὶ ἄλλοτε ἀποκοιμώμενος μακαρίως ἐν τῇ ἀγκάλῃ τῆς τροφοῦ.

Ὁ Ἀλφόνσος ΙΓ' σήμερον δὲν κάθηται πλέον ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς τροφοῦ, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔχει ἀκόμη τὴν ἡλικίαν ἐκείνην, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ καθήσῃ μόνος ἐπὶ τοῦ θρόνου· εἶνε μόλις ἕνδεκα ἐτῶν παῖς. Εἶνε δὲ ἄδηλον καὶ ἂν ὁ θρόνος αὐτοῦ θ' ἀνθέξῃ ἐν ἐνδεχομένῃ ἀτυχεῖ ἐκβάσει τοῦ πολέμου ἢ θὰ κατασυντριβῇ.

Ἂς ἐλπίσωμεν τὸ ἐναντίον χάριν τῆς εὐγενοῦς καὶ φιλοστόργου βασιλομήτορος. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀδυναμία τοῦ παιδὸς βασιλέως θὰ συντελέσῃ ὅσον δὲν θὰ συνετέλει ἡ ἀνδρικὴ δύναμις ὅπως σώσῃ αὐτόν. Ὁ γενναιόφρων καὶ εὐαίσθητος ἱσπανικὸς λαός, ὁ ὁποῖος συνείθισε νὰ βλέπῃ τὸν βασιλέα του ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς Μαδρίτης καθ' ἡμέραν νήπιον ἔτι ἐποχούμενον ἄνευ πομπῆς μετὰ τῆς τροφοῦ του καὶ τοῦ ἀχωρίστου φίλου του, τοῦ μαύρου γάτου Περρίτου, καὶ σήμερον δὲ βλέπει αὐτὸν παῖδα ἀφελῶς διανέμοντα μετὰ τῆς μητρός του ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς ἐπαίτας, ἴσως ἴσως αἰσθανθῇ ἑαυτὸν ἀφωπλισμένον καὶ καταληφθῇ ὑπὸσυμπαθείας πρὸς τὸν βασιλικὸν μείρακα, ὅστις ὄχι μόνον κατὰ συνταγματικὸν τύπον, ἀλλὰ πράγματι θὰ εἶνε ὅλως ἀνεύθυνος ἐν οἱαδήποτε ἐθνικῇ καταστροφῇ.

Δ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

— *Πῶς διατηρεῖται ἡ ὅρασις;*

Ἀποφεύγετε πᾶσαν αἰφνιδίαν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ φωτὸς εἰς τὸ σκότος καὶ τὸ ἐναντίον.

Μὴν ἀναγινώσκετε πρὸς τὴν ἑσπέραν, ὅταν τὸ φῶς εἶνε ἀνεπαρκές.

Μὴ κοιμᾶσθε ἐστραμμένοι πρὸς τὸ παράθυρον, ὥστε αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ λυκαυγοῦς νὰ προσβάλλωσι τοὺς ὀφθαλμούς σας.

Μὴν ἐργάζεσθε ἀντικρὺ τοῦ φωτός, ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔρχεται ἐξ ἀριστερῶν σας ἢ ἄνωθεν.

Ἀποφεύγετε τὸ πολὺ φῶς ἰδίως τὸ προερχόμενον ἐξ ἡλιακῆς ἀνταυγείας.

Ἅμα αἰσθανθῆτε κουρασμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀφίσετε τὴν ἐργασίαν καὶ ἀναπαυθῆτε ὀλίγον κλείοντες τὰ βλέφαρα.

Ἂν σᾶς εἶνε δυνατὸν εἰς τὰς βαφὰς τοῦ γραφείου σας μιμηθῆτε τὴν φύσιν. Ἔχετε τὴν ὀροφὴν γλαυκὴν ὡς ὁ οὐρανός, τὸν τάπητα πράσινον ὡς ἡ χλόη, τοὺς τοίχους σκιεροὺς ὡς τὰ βουνά.

ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ΕΚ ΜΙΚΡΩΝ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

Ἐθελοθυσία τοῦ Δίπλα.

Ὁ ἁρματωλὸς Δίπλας ἰδὼν τὸν Κατσαντώνην προκινδυνεύοντα καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐπιπίπτοντας κατ' αὐτοῦ εὐθὺς ὡς τὸν ἤκουσαν κραυγάζοντα:

— Εἶμαι ὁ Κατσαντώνης!

Ὁρμήσας ἀνεφώνησε:

— Μὴ τὸν πιστεύετε· ἐγὼ εἶμαι ὁ Κατσαντώνης· ἂν σᾶς βαστᾷ βαρεῖτέ με!

Τότε οἱ ἐχθροὶ στραφέντες κατ' αὐτοῦ τὸν ἐθανάτωσαν.

Ὁ Λίγκολν καὶ ἡ Ἀστυνομία.

Ὅτε ὁ Λίγκολν ἦτο πρόεδρος τῆς Βορειαμερικανικῆς Συμπολιτείας ὁ ἡνίοχος ὁδηγῶν αὐτὸν ἐφ' ἁμάξης εἰσεχώρησεν ἀπροσεκτήσας εἰς νεωστὶ δενδροφυτευμένον μέρος.

Ὁ ἐκεῖ τεταγμένος ἀστυνομικὸς φύλαξ ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν ὅτι παρέβη ἀστυνομικὴν διάταξιν ἀπαγορεύουσαν τὴν διέλασιν τῶν ἁμαξῶν καὶ τὸν ἐκάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὸν ἀστυνομικὸν σταθμόν.

Ὁ ἡνίοχος τοῦ προέδρου ἠρνεῖτο, ἀλλ' ὁ Λίγκολν ἀκούσας περί τίνος ἐπρόκειτο παρέλαβε τὸν ἀστυνομικὸν φύλακα ἐντὸς τῆς ἁμάξης καὶ διέταξε τὸν ἡνίοχον νὰ διευθυνθῇ ἀμέσως εἰς τὴν Ἀστυνομίαν ὅπου ἐπλήρωσε τὸ πρόστιμον.

Ἡ φιλαδελφία τοῦ Κριεζῆ.

Διηγοῦνται ὅτι ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ Ἀλγερίνων πειρατῶν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὅτε δὲ μετὰ καιρὸν οἱ πειραταὶ ἀπεφάσισαν διὰ κλήρου νὰ ἐλευθερώσωσι τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν, ἡ τύχη ηὐνόησε τὸν Ἀντώνιον.

Ἀλλ' ἐκεῖνος προσηνέχθη τότε παραμένων ἐν τῇ δουλείᾳ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀδελφόν του ὅστις ἦτο πρεσβύτερος καὶ νυμφευμένος καὶ ἑπομένως εἶχε μείζονα ἀνάγκην τῆς ἐλευθερίας.

ΓΝΩΜΑΙ
ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Φθόνος καὶ ἔλεος εἶνε δύο ἄκρα ἀντίθετα, ἅτινα ἕκαστος φέρει ἐν ἑαυτῷ. . . . Ὁ φθόνος ὑψώνει, παχύνει καὶ στερεοποιεῖ τὸν τοῖχον, ὅστις ὀρθοῦται μεταξὺ σοῦ καὶ ἐμοῦ· τουναντίον δὲ ὁ ἔλεος καθιστᾷ αὐτὸν χαμηλὸν καὶ διαφανῆ, ἐνίοτε δὲ τὸν κατεδαφίζει ὁλοτελῶς, καὶ τότε ἐκλείπει πᾶσα διαφορα μεταξὺ τοῦ ἐγὼ καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Σοπεγχάουερ

Τί τὸ σημεῖον τῆς προόδου οἴκου, ἔθνους, λαοῦ; Ὅπου πρὸς τὸν ἐρωτῶντα, τίς οὗτος; ἀποκρίνονται: ὁ πατὴρ τοῦ δεῖνος· ἐκεῖ ἡ ἀκμή. Ὅπου δὲ ἀποκρίνονται: ὁ υἱὸς τοῦ δεῖνος· ἐκεῖ ἡ παρακμή. Τοῦτέστιν, ὅπου οἱ πατέρες γνωρίζονται διὰ τῶν υἱῶν, ἐκεῖ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· ὅπου δὲ τὰ τέκνα γνωρίζονται διὰ τῶν πατέρων, ἐκεῖ ἡ πτῶσις καὶ ὁ θάνατος.

Γ. Ζωχιὸς

Ἡ ἀνάγνωσις τερπνῶν ἅμα καὶ ὠφελίμων βιβλίων εἶνε ἓν τῶν ἰσχυροτέρων πρὸς ἠθοποίησιν τοῦ λαοῦ μέσων, εἶνε ἡ διανοητικὴ τροφή, ἡ ἀπαραιτήτως ἀναγκαία πρὸς συντήρησιν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας ἃς ἤδη τις ἀπέκτησε καὶ πρὸς περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτῶν, τροφὴ ἄνευ τῆς ὁποίας καὶ αἱ καλήτεραι ἰδιότητες κατὰ μικρὸν ἀτροφοῦσι καὶ φθίνουσιν.

Δ. Σ. Μαυροκορδᾶτος

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Γιγαντιαία χελώνη.

Ὁ Ζωολογικὸς Κῆπος τοῦ Λονδίνου ἀπέκτησεν ἐσχάτως ἐκ δώρου σπανιώτατον ζῶον· εἶνε δὲ τοῦτο γιγαντιαία χελώνη ἐκ τοῦ εἴδους galapagos παντελῶς ἐκλείψαντος ἀπὸ τῆς γῆς, ὥστε ἡ τοῦ Ζωολογικοῦ Κήπου τοῦ Λονδίνου θεωρεῖται ὡς ἡ τελευταία ὑπολειφθεῖσα.

Ὁ δωρητὴς ἠγόρασε ταύτην εἰς Σίδνεϋ τῆς Αὐστραλίας, ἔχει δὲ ὁλόκληρον βιογραφίαν.

Τὸ πρῶτον συνελήφθη κατὰ τὸ 1813 εἰς τὰς νήσους Σατὰμ ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου ἀμερικανικοῦ πλοίου, ὅστις τὴν προσέφερεν ὡς δῶρον εἰς ἕνα αὐτόχθονα ἀρχηγόν.

Ὁ ἄγριος οὗτος καὶ οἱ διάδοχοί του μετὰ πολλῆς στοργῆς διετήρησαν τὴν χελώνην μέχρι τοῦ 1882, ὅτε ὁ τελευταῖος τούτων ἐδώρησε ταύτην εἰς ἕνα ἄγγλον ἀξιωματικόν, ἡ χήρα δ' αὐτοῦ τὴν ἐξεχώρησεν εἰς τρίτον, ὅστις τὴν ἀπέστειλεν εἰς Λονδῖνον.

Ἡ ἡλικία τοῦ ζώου ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 130 ἔτη.

Μεθ' ὅλας τὰς φροντίδας, αἵτινες κατεβλήθησαν ὅπως μετὰ πάσης ἀνέσεως ταξειδεύσῃ ἀνὰ τοὺς ὠκεανούς, ὅταν ἔφθασεν εἰς Πλυμούθην ἦτο τόσον ἐξηντλημένη ὥστε ἐνόμισαν ὅτι δὲν θὰ ζήσῃ.

Ἡ μεταφορὰ αὐτῆς ἐκεῖθεν μέχρι Λονδίνου ἐγένετο μετὰ πολλῆς δυσκολίας. Ἐπειδὴ δὲν ἐχώρει εἰς κανὲν βαγόνιον ἕνεκα τοῦ ὄγκου της, ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν τοποθετήσωσιν ἐντὸς ἁμάξης ἐμπορευμάτων, τυλιγμένην εἰς μάλλινα σκεπάσματα καὶ περιτριγυρισμένην ἀπὸ δοχεῖα πλήρη θερμοῦ ὕδατος διὰ νὰ προφυλάσσεται ἐκ τοῦ ψύχους.

Μεθ' ὅλα ταῦτα ἐξηκολούθει διατελοῦσα εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. Ὅταν ὅμως ἔφθασεν εἰς τὸ ἀνετώτατον ἐνδιαίτημα ὅπερ εἶχον ἐκ τῶν προτέρων ἑτοιμάσῃ ἐν τῷ Ζωολογικῷ Κήπῳ καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ, ἀνέκτησε τὴν προτέραν ζωηρότητα καὶ ἤρχισε νὰ κινῆται μεθ' ὅσης γοργότητος δύναται νὰ κινηθῇ μία χελώνη καὶ μάλιστα ἡλικίας 130 ἐτῶν!

Δένδρον ποῦ σφυρίζει.

Εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Νουβίας φύεται δένδρον τὸ ὁποῖον σφυρίζει ὅταν φυσᾷ ἄνεμος, σφυρίζει δὲ κυριολεκτικῶς καὶ ὄχι κατὰ ποιητικὴν μεταφοράν, ὅπως «τὰ πεῦκα ποῦ βογκοῦν» καὶ «οἱ ὀξιὲς ποῦ τρίζουν». Τὸ δένδρον τοῦτο καλεῖται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Τζοφάρ, εἶνε εἶδος ἀκακίας, κατὰ δὲ τὰς ἐρεύνας τῶν φυσιοδιφῶν αἱ μουσικαὶ αὐτοῦ ἰδιότητες προέρχονται ἐκ τινος ἐντόμου τὸ ὁποῖον κατατρώγει τὰς ἀκάνθας τοῦ δένδρου ὅπως ἀπομυζήσῃ τὸ ἐνυπάρχον κόμμι κατὰ τρόπον κοιλαίνοντα ταύτας καὶ μεταβάλλοντα ἀκριβῶς εἰς σφυρίκτρας κατὰ τὸ σχῆμα.

Παραγωγὴ ἀδαμάντων.

Οἱ κατὰ τὸ 1897 παραχθέντες ἀδάμαντες ἀνέρχονται εἰς 537 ἑκατομμύρια φράγκων. Μόνη ἡ ἀποικία τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ τὸ Κράτος τῆς Ὀράγγης παρήγαγον ἀδάμαντας ἀξίας 110 ἑκατομμυρίων.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ — 1849